

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE ISTORIE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 947.89"1918-1944"

MORARU PAVEL

**ORGANIZAREA ȘI ACTIVITATEA SERVICIILOR DE
INFORMAȚII ȘI SIGURANȚĂ ROMÂNEȘTI DIN BASARABIA
ÎN PERIOADA ANILOR 1918-1944**

Specialitatea: 611.02 – Istoria românilor (pe perioade)

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în istorie

CHIȘINĂU, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul Secției Istorie Contemporană a Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei

Consultanți științifici:

PASAT Valeriu, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, membru titular al A.Ș.M., specialitatea 611.02 – Istoria românilor (pe perioade), Institutul de Istorie al A.Ș.M.

ENCIU Nicolae, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, specialitatea 611.02 – Istoria românilor (pe perioade), Institutul de Istorie al A.Ș.M.

Referenți oficiali:

ȘIȘCANU Ion, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Institutul de Istorie al A.Ș.M.

AGRIGOROAIEI Ion, doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași (România)

SOLOMON Constantin, doctor habilitat în politologie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Componența Consiliului Științific Specializat:

TOMULEȚ Valentin, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova (președinte)

PETRENCU Anatol, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova (secretar științific)

COJOCARU Gheorghe, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie al A.Ș.M.

DRAGNEV Demir, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, membru corespondent al A.Ș.M.

RADU Sorin, doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „L. Blaga” din Sibiu (România)

MORARU Victor, doctor habilitat în politologie, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al A.Ș.M.

Susținerea va avea loc la 21 decembrie 2016, ora 13.00, în Sala de Conferințe a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală (str. Mihail Kogălniceanu nr. 82, mun. Chișinău, Republica Moldova), în ședința Consiliului Științific Specializat DH 15.611.02-02 din cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei (or. Chișinău, str. „31 August 1989”, nr. 82, MD-2012, Republica Moldova).

Teza de doctor habilitat și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei (or. Chișinău, str. Academiei, nr. 5,,a”, MD-2028) și la pagina WEB a Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare a Republicii Moldova (www.cnaa.md). Autoreferatul a fost expediat la ____ noiembrie 2016

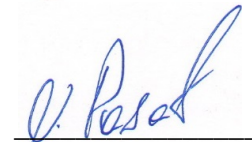
Secretar științific al Consiliului Științific Specializat

PETRENCU Anatol, doctor habilitat în istorie, profesor universitar

Consultanți științifici,

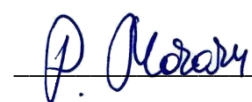
PASAT Valeriu, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, membru titular al A.Ș.M.

ENCIU Nicolae, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar

Autor, MORARU Pavel, doctor în istorie

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Deși recentă, istoria secolului XX este o parte a trecutului cu cele mai multe probleme inedite, neelucidate și controversate. Aceasta este și din cauză că, până nu demult, restricțiile impuse de regimul sovietic la cercetarea și prezentarea/ abordarea trecutului, au stopat dezvoltarea științei istorice, ducând la apariția în istoriografia comunistă a falsurilor și mistificărilor. Această stare s-a menținut până nu demult și din motivul insuficienței surselor documentare, accesul la cea mai mare parte a documentelor de arhivă fiind permis relativ recent.

Istoria serviciilor de informații întotdeauna a trezit un viu interes, datorită specificului activității lor, dar și a rolului pe care l-au avut în luarea deciziilor politice importante. Perioada abordată, cuprinde evenimente și etape cruciale din istoria Basarabiei – în anul 1918 s-a realizat Marea Unire, urmată de perioada de integrare în Statul unitar român a provinciilor alipite, ocupația sovietică din anul 1940/1941, vâltoarea celui de-al Doilea Război Mondial – în care importanța serviciilor de informații românești a fost deosebită. Ele au reușit, în mare măsură, prin acțiunea de combatere a activităților subversive și procurarea informațiilor necesare autorităților politice, administrative și militare, să asigure liniștea în provincie și un climat favorabil dezvoltării provinciei, să documenteze situația din Basarabia ocupată (1940/1941) și să contribuie la eliberarea Basarabiei în vara anului 1941.

În principal, organele de siguranță și informații românești au luptat contra acțiunilor dușmănoase din partea U.R.S.S. De aceea, adversitatea propagandei sovietice față de aceste structuri a fost maximă. Ea s-a reflectat în lucrările comuniste de propagandă și în cele științifice. Analiza istoriografică a arătat că, problematica serviciilor speciale românești din anii 1918-1944 a fost viciată, până în anul 1991, de tezele propagandei comuniste (sovietice), inclusiv, aspectele legate de această temă (cum ar fi, activitatea comunistă din Basarabia în perioada interbelică, activitatea autorităților românești din Basarabia etc.) au fost denaturate. Adânc s-a implantat ideea precum că, Siguranța s-a ocupat doar de maltratări și persecuții, jandarmul român a comis abuzuri etc. Realitatea însă, a fost alta și aceasta s-a putut constata în urma cercetărilor nepărtinitoare, cu folosirea izvoarelor arhivistice.

În perioada interbelică regimul politic din România (până la instaurarea dictaturii lui Carol al II-lea la 11 februarie 1938) a fost unul democratic, or într-un stat democratic, represiunea/ suprimarea pe criteriile politice, etnice și sociale, nu și-a avut și nu-și are locul. Cu alte cuvinte, în cadrul serviciilor speciale românești din epocă, nu a existat o componentă represivă. Rolul lor era culegerea informațiilor, care să asigure acțiunea de prevenire și combatere, realizată de organele polițienești. Ca și în prezent, activitatea lor se desfășura într-un cadru legal bine stabilit, lipsind doar controlul parlamentar, care era efectuat pe linie ministerială. Obiectivul lor principal era apărarea regimului constituțional, asigurarea liniștii și stabilității necesare bunei dezvoltări a societății, identificarea factorilor interni și externi de instabilitate, a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților.

Organele de informații militare românești au vizat în activitatea lor, cu prisosință, probleme de ordin militar – identificarea amenințărilor externe, gradul de pregătire militară al statelor vecine și intențiile lor militare etc. – menite să contribuie la apărarea granițelor naționale. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ele au oferit suportul informativ armatelor de operații, necesar planificării operațiilor militare.

Așadar, actualitatea temei cercetate este determinată atât de necesitatea cunoașterii adevărului istoric și combaterea tezelor istoriografiei comuniste, cât și de faptul că, rezultatele informative ale serviciilor secrete românești din epocă (care reflectă fidel situația politică, social-economică și culturală din Basarabia în anii 1918-1944), pot contribui, în mare măsură, la completarea tabloului istoric referitor la Basarabia din prima parte a secolului XX. În același context, rezultatele științifice pe care le-am obținut, în baza documentelor de arhivă, pot constitui un început pentru noi demersuri istoriografice.

Având în vedere, procesul continuu de democratizare a societății Republicii Moldova, necesitatea reformării structurilor de forță, pregătirii și perfecționării profesionale în spiritul valorilor naționale și europene, rezultatele cercetării activității organelor de siguranță și informații românești din Basarabia în anii 1918-1944, sunt de actualitate și pot contribui la soluționarea unor probleme stringente de natură social-politică, la facilitarea dialogului dintre societatea civilă și serviciile de informații actuale, la înlăturarea stereotipurilor și prejudecăților legate de activitatea structurilor de securitate.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. În urma examinării literaturii de specialitate (realizată în capitolul 1 al tezei), am putut constata că, în istoriografia sovietică activitatea serviciilor de siguranță și informații românești din Basarabia în anii 1918-1944 a fost prezentată tangențial și episodic – în contextul elucidării activității comuniste din Basarabia, a mișcării partizanilor, a „regimului burghezo-moșieresc” din Basarabia etc. –, cu prezentarea evenimentelor și faptelor de pe principii ideologice, ceea ce a favorizat falsurile și inexactitățile.

Siguranța română era instituția statului, abilitată cu combaterea activităților subversive, inclusiv a mișcării comuniste din România. De aceea, pentru propaganda sovietică Siguranța a devenit principala țintă din campania de denigrare a României, iar discursul propagandistic sovietic și-a lăsat o amprentă adâncă asupra mentalului colectiv, dar și asupra istoriografiei sovietice și a unor lucrări din perioada post-sovietică.

După al Doilea Război Mondial, în U.R.S.S., abordarea aspectelor legate de serviciile de informații și siguranță românești a continuat în același stil, ca în trecut. Deși au fost publicate atât la Moscova, cât și la Chișinău, mai multe lucrări dedicate evoluțiilor din Basarabia interbelică și din anii celui de-al Doilea Război Mondial [72, 75, 76, 77, 79], nu am atestat studii referitoare la activitatea serviciilor de siguranță și informații românești din această provincie. Lucrările scrise în perioada sovietică au vizat doar tangențial tematica tezei și au fost dominate de subiectivism, ce a dat naștere unei optici deformate asupra activității serviciilor de siguranță românești din perioada studiată, care doar „asasinau”, „persecutau”, „reprimau” și „beneficiau” de prestația „trădătorilor Patriei” etc. Marea majoritate a lucrărilor despre serviciile speciale românești, publicate în U.R.S.S., s-au referit la Siguranța Generală, iar despre Serviciul Special de Informații al României și organele militare de informații române s-a scris extrem de puțin.

În România, indiferent de perioadă, cea mai mare parte a specialiștilor, preocupați de istoria serviciilor de informații românești, s-au concentrat pe studierea activității lor din prima jumătate a secolului XX, aplecându-se mai mult asupra bătăliei informațiilor din preajma și din timpul celor două conflagrații mondiale, asupra rolului serviciilor de informații în fundamentarea deciziilor politico-militare etc.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial și extinderea dominației sovietice asupra României, discursul istoriografic românesc s-a schimbat radical. Istoria a devenit o

unealtă propagandistică a regimului comunist, fiind revizuită și rescrisă conform exigențelor timpului. În lucrările importante, dedicate istoriei serviciilor de informații românești, publicate în România în perioada comunistă [4-7, 10-11, 52-55], din motive politice, nu s-a scris despre evenimentele interbelice și din anii celui de-al Doilea Război Mondial din Basarabia, respectiv, nu a fost examinată activitatea serviciilor de informații românești din teritoriul Basarabiei. În general, cuvântul „Basarabia” lipsește.

După prăbușirea regimului comunist, în România, numărul lucrărilor dedicate istoriei serviciilor de informații românești, a fost într-o continuă creștere [3, 9, 12, 27, 31, 32, 35, 38-39, 42, 56, 61-66]. Însă, studii consacrate exclusiv activității serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944, sunt extrem de puține. În spațiul ex-sovietic examinarea istoriei serviciilor de informații românești a continuat să fie una tangențială, bazată pe clișeele și aprecierile date de istoriografia sovietică, ceea ce a diminuat drastic calitatea și credibilitatea demersurilor făcute. Asta se întâmplă în pofida existenței unor importante fonduri de documente (inclusiv românești), în arhivele din Federația Rusă și Ucraina.

În Republica Moldova istoria serviciilor secrete din Basarabia/ R.S.S.M. a intrat parțial în vizorul cercetătorilor și asta în contextul cercetării și elucidării crimelor comunismului [14, 82, 68, 40-41, 51, 75-60, 80, 83-85], fiind examinate anumite aspecte (persecuții, deportări, asasinat, rezistența antisovietică etc.) din activitatea serviciilor secrete sovietice din Basarabia/ R.S.S.M. Istoria organelor de siguranță și informații românești din Basarabia în anii 1918-1944, nu a constituit, deocamdată, obiectul unui demers istoriografic aparte. Asemenea studii nu au fost identificate nici în scrierile istorice occidentale.

Astfel că, **problemele de cercetare identificate** sunt următoarele:

1. analiza istoriografică a demonstrat existența unui gol în privința cunoașterii organizării și activității serviciilor de siguranță și informații românești din Basarabia în anii 1918-1944;

2. abordarea tangențială și subiectivă a temei a creat o viziune deformată asupra serviciilor de informații românești și în general, a administrației române din Basarabia;

3. insuficienta valorificare a documentelor de arhivă, pentru cunoașterea cât mai exactă și mai profundă a factorilor interni și externi de instabilitate pentru Basarabia, în perioada studiată, a metodelor și tehnicilor de lucru a serviciilor de siguranță românești, a rezultatelor obținute;

4. necesitatea introducerii în circuitul științific a datelor și faptelor inedite privind activitatea unor organe fundamentale ale statului, precum structurile teritoriale din Basarabia aparținând Siguranței Generale, organele de informații ale unităților militare române, ale Serviciului Special de Informații (S.S.I.), Centrelor de Informații „B” și „H” ale Marelui Stat Major (M.St.M.) al Armatei române, ale Biroului Statistic Militar Chișinău etc., care pot clarifica și completa faptele deja cunoscute din istoria Basarabiei.

Scopul și obiectivele tezei. Având în vedere stadiul actual al cercetării, actualitatea temei, complexitatea și caracterul ei multilateral, modul și gradul de cercetare și reflectare în istoriografie, **scopul tezei** îl constituie prezentarea și analiza a organizării și activității serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944.

Pentru realizarea scopului stabilit, ne-am fixat următoarele **obiective de bază**:

1. examinarea evoluției studierii temei, începând cu primele lucrări publicate la începutul secolului XX și încheind cu ultimele realizări științifice; analiza lucrărilor românești

elaborate în perioada interbelică și în anii celui de-al Doilea Război Mondial, precum și a celor sovietice și post-sovietice la temă;

2. identificarea factorilor interni și externi de instabilitate pentru Basarabia, în perioada studiată;

3. prezentarea, în urma valorificării documentelor de arhivă, a organizării/reorganizării serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944, a metodelor și tehnicilor de lucru etc.;

4. analiza activității informative și contrainformative din anii 1918-1940, a structurilor teritoriale din Basarabia, aparținând Siguranței Generale, unităților militare române, Serviciului Secret de Informații al Armatei române (S.S.I.A.R.), Serviciului Special de Informații (S.S.I.), Centrelor de Informații „B” și „H” ale Marelui Stat Major (M.St.M.) al Armatei române, și Biroului Statistic Militar Chișinău;

5. aprecierea rolului informațiilor furnizate de serviciile speciale românești în adoptarea deciziilor de către administrația Basarabiei și conducerea României;

6. elucidarea activităților contrainformative sovietice de anihilare a rețelelor românești din Basarabia, în anul 1944;

7. demascarea, în baza cercetării obiective, nepărtinitoare și bazate pe izvoarele arhivistice, a falsurilor fabricate de istoricii sovietici.

Cadrul geografic și cronologic. Arealul geografic studiat este cel al Basarabiei – teritoriu dintre fluviile Prut și Nistru, mărginit la sud cu Dunărea și Marea Neagră. Cadrul cronologic este cuprins între anii 1918 – Unirea Basarabiei la Regatul României și 1944 – a doua anexare a Basarabiei la U.R.S.S. Pentru perioada 1940/1941, în care Basarabia s-a aflat sub ocupația sovietică, am prezentat succint instalarea și activitatea organelor sovietice, și am examinat activitățile serviciilor speciale românești de pe linia Prutului – de combatere a spionajului sovietic și de informare asupra situației din Basarabia.

Metodologia cercetării științifice. Tema cercetată este una specifică, fiind vorba despre trecutul instituțiilor statului, abilitate cu procurarea informațiilor, pe căi legale (deschise) și ilegale (prin spionaj – colectarea datelor cu caracter secret), combaterea activităților subversive, de spionaj, terorism etc. De aceea, în timpul investigațiilor am ținut cont de contextul general al evenimentelor, de cadrul legal și caracterul specific, secret, al activității serviciilor de informații, de informațiile procurate și contribuția lor la luarea deciziilor de către decident.

Având în vedere caracterul complex și multilateral al temei, obligația de a o examina științific și cu obiectivitate, respectând adevărul istoric, am pus la baza metodologiei cercetărilor ansamblul de principii general-umane și științifice. Pe parcursul elaborării tezei, ne-am condus de următoarele principii metodologice:

- principiul științific: evenimentele au fost analizate din punct de vedere științific, așa cum s-au desfășurat în realitate;

- principiul ierarhizării izvoarelor: documentele scrise în epocă au avut o importanță deosebită, prioritară, față de celelalte surse istorice – memorii, mărturii etc.;

- principiile dialecticii: procesele le-am cercetat în succesiunea producerii lor, urmărindu-se explicarea cauzei și a efectului;

- principiul obiectivității: am ignorat partizanatul și subiectivismul în selectarea, prezentarea și interpretarea faptelor.

De asemenea, am ținut cont, de specificul și principiile de activitate ale serviciilor

speciale. În expunerea materialului am folosit metoda structuralistă și cronologico-problematică.

Noutatea și originalitatea științifică. Având în vedere că, tema tezei a fost în trecut mai puțin studiată și cunoscută, rezultatele pe care le-am obținut – în baza valorificării documentelor din unitățile arhivistice din Republica Moldova și România –, constituie o noutate istoriografică și științifică. Printre realizările principial noi, putem evidenția: prezentarea organizării și activității informative și contrainformative din Basarabia a Subinspectoratului/ Inspectoratului Siguranței Generale a Statului (cu brigăzile și serviciile de siguranță din subordine), a Inspectoratului Regional de Poliție, a Grupului de Divizii „General Popovici”, a Centrului S.S.I. Nr. 2 Chișinău (cu subcentrele și rezidențele din subordine), a Centrului de Informații „B” și „H”, a Biroului Statistic Militar Chișinău; prezentarea și analiza rezultatelor activității informative referitoare la: situația din Basarabia (1918-1940) și de pe granița de est a României (1939-1940), pregătirile U.R.S.S. pentru un război ofensiv (1939-1940) și situația din Basarabia ocupată (1940/1941), situația politică, social-economică și culturală din Basarabia (1940/1941; 1941-1944); elucidarea cazurilor de combatere a acțiunilor subversive, în vederea constatării rolului serviciilor de informații în asigurarea stabilității și a unui climat favorabil dezvoltării societății românești.

Lucrarea constituie un prim demers în abordarea problematicii referitoare la serviciile de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944, de pe o poziție obiectivă, nepărtinitoare, în lumina documentelor și a adevărului istoric. Originalitatea lucrării este determinată și de faptul că, la baza ei au stat sursele arhivistice, introduse pentru prima oară în circuitul științific.

Rezultatele principial noi care au fost obținute constau în faptul că, am reușit, în cea mai mare parte, să identificăm dispozitivul de informații și contrainformații românesc din Basarabia și să-i elucidăm activitatea pe parcursul anilor 1918-1944. Am prezentat și analizat organizarea și activitatea structurilor Siguranței Generale din Basarabia, a organelor de informații ale Armatei române, a S.S.I., a Centrelor de Informații „B” și „H”, a Biroului Statistic Militar Chișinău; am aflat, pe baza analizei rezultatelor activității informative și contrainformative, care a fost eficiența organelor specializate românești din Basarabia și contribuția lor, la luarea deciziilor corecte de către decidenții politici și militari din România interbelică și din anii celui de-al Doilea Război Mondial. Astfel, rezultatele principial noi, care au fost obținute în urma realizării investigațiilor, au contribuit la crearea unei noi direcții în știința istorică națională și anume, de cercetare a organizării și activității serviciilor de informații și siguranță, care au activat în trecut pe teritoriul Basarabiei, a R.A.S.S.M. și R.S.S.M. Caracterul inovator al tezei constă în acoperirea unui segment tematic important, dar necunoscut, din istoria Basarabiei, care sub aspect aplicativ, pune bazele în știința istorică din Republica Moldova pentru noi demersuri științifice.

Semnificația teoretică a tezei rezidă în studierea complexă și analiza lucrărilor publicate și a documentelor de arhivă, pentru identificarea structurilor informative și contrainformative românești din Basarabia din anii 1918-1944, și a rezultatelor obținute în domeniul asigurării stabilității vieții social-economice, politice și culturale. Teza aduce un plus la cunoașterea și înțelegerea trecutului istoric al Basarabiei din anii 1918-1944, în principal a organizării și activității unor structuri fundamentale ale statului, precum sunt serviciile de informații și siguranță.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele cercetării pot fi valorificate la elaborarea lucrărilor privind istoria serviciilor secrete și istoria Republicii Moldova, la scrierea tezelor de licență și doctorat, la elaborarea cursurilor pentru pregătirea și perfecționarea cadrelor din sistemul național de securitate.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere sunt:

1. a fost stabilit dispozitivul organelor de siguranță și informații românești din Basarabia (cu toate organizările și reorganizările care au avut loc), de la Marea Unire din 1918 și până la ocuparea Basarabiei din 1944, de către trupele sovietice;
2. a fost analizat corpul funcționarilor Siguranței basarabene;
3. a fost examinată activitatea organelor Siguranței din Basarabia și a organelor informative ale trupelor române de pe Nistru, cu dificultățile inerente, cu succesele obținute și eșecurile înregistrate;
4. au fost identificați factorii interni și externi de insecuritate din Basarabia din anii 1918-1940;
5. au fost prezentate semnalele informative ale serviciilor secrete românești privind iminența anexării Basarabiei de către U.R.S.S.
6. au fost prezentate eforturile depuse pentru procurarea informațiilor din Basarabia ocupată de U.R.S.S. (1940/1941) și rezultatele obținute;
7. a fost arătat rolul serviciilor de informații în campania de eliberare a Basarabiei din vara anului 1941;
8. a fost prezentată și analizată activitatea și contribuția structurilor S.S.I. și ale Armatei române din Basarabia (Centrele de Informații „B”, „H” și Biroul Statistic Militar Chișinău), în anii celui de-al Doilea Război Mondial;
9. au fost expuse măsurile luate de organele de informații românești, în vederea asigurării fluxului informativ din Basarabia, în eventualitatea retragerii autorităților române;
10. a fost prezentată activitatea SMERȘ în Basarabia, de destructurare a agenturii românești.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele investigațiilor pe această temă au fost implementate prin elaborarea și publicarea monografiilor, culegerilor de documente, dicționare, precum și a articolelor științifice și de popularizare în reviste din țară și din străinătate. De asemenea, rezultatele științifice au fost folosite la realizarea a două documentare și două emisiuni radiofonice, în Republica Moldova și România. Teze și comunicări pe tema tezei au fost prezentate în cadrul conferințelor naționale și internaționale din țară și străinătate. Realizările obținute au fost folosite (prin citare) de către alți autori, la elaborarea de studii științifice și de popularizare.

Aprobarea rezultatelor științifice. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, fiind discutată și aprobată în ședința Secției Istorie Contemporană, în data de 24 aprilie 2014 (proces-verbal nr. 6). Teza a fost examinată și aprobată în ședința Seminarului Științific de Profil *611.02 Istoria Românilor (pe perioade); 611.03 Istoria Universală (pe perioade)* din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din mun. Chișinău în data de 05 decembrie 2014 (proces-verbal nr. 2) și a Seminarului Științific de Profil *611.02 Istoria Românilor (pe perioade); 611.03 Istoria Universală (pe perioade)* din cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe al Republicii Moldova din data de 16 februarie

2016 (proces-verbal nr. 1), teza fiind recomandată spre susținere în cadrul Consiliului Științific Specializat.

Unele compartimente ale tezei au fost prezentate și discutate în cadrul mai multor reuniuni științifice naționale și internaționale, printre care: 6-7 octombrie 2006, București, tema: „Documente românești ale timpului despre atrocitățile bolșevice din stânga Prutului (1940-1941)”; 4-5 aprilie 2008, Sibiu, tema: „Activitățile românești de informații și contrainformații militare în Basarabia, în primii ani de după Marea Unire”; 25 aprilie 2013, Chișinău, tema: „Primele măsuri ale Siguranței române din Basarabia, imediat după Marea Unire”; 21-23 octombrie 2010, Galați, tema: “Din activitatea Serviciului Special de Informații din Basarabia (1941-1944)”; 22-24 mai 2015, Sibiu, tema: „Activitatea Centrului Nr. 3 Galați (Cetatea Albă) al Serviciului Special de Informații, în campania de eliberare a Basarabiei (1941); 27-29 mai 2016, Sibiu, tema: „Istoriografia sovietică și post-sovietică privind activitatea organelor de informații și siguranță românești din Basarabia (1918-1944)”.

Rezultatele investigațiilor efectuate pe tematica tezei de doctor habilitat au fost publicate în câteva monografii, dicționare și mai multe articole științifice și de popularizare.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele cercetărilor științifice pe această temă au fost publicate în 6 monografii (câteva menționate cu premii și diplome), 2 dicționare, 1 culegere de documente și 33 articole; de asemenea, rezultatele cercetărilor au fost prezentate în cadrul conferințelor naționale și internaționale din țară și străinătate.

Volumul și structura tezei. Lucrarea a fost structurată, ținându-se cont de scopul și obiectivele stabilite, precum și de prezentarea tematică și cronologică a evenimentelor. Teza cuprinde 234 de pagini text de bază și este alcătuită din adnotare (în limbile română, rusă și engleză), lista abrevierilor, introducere, cinci capitole, a câte 2-4 subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 498 de titluri, anexe (cronologie, 22 de documente și 10 scheme), declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: serviciu de informații, serviciu de contrainformații, agentură, informatori, Siguranța Generală a Statului, Serviciul Secret de Informații al Armatei Române, Serviciul Special de Informații, Basarabia, România.

CONȚINUTUL TEZEI

Teza prezentată pentru susținere, cu titlul „Organizarea și activitatea serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în perioada anilor 1918-1944”, în volum de 234 de pagini text și este alcătuită din adnotare (în limbile română, rusă și engleză), lista abrevierilor, introducere, cinci capitole, a câte 2-4 subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 498 de titluri, anexe (cronologie, 22 de documente și 10 scheme), declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Introducerea cuprinde argumentarea actualității temei studiate, gradul de cercetare a temei, problemele de cercetare identificate, scopul și obiectivele propuse, noutatea științifică a rezultatelor obținute, principiile și metodele de cercetare, argumentarea semnificației teoretice, valoarea aplicativă a lucrării și aprobarea rezultatelor cercetării.

În **Capitolul 1**, intitulat „**Istoriografia și sursele istorice referitoare la organizarea și activitatea serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în perioada anilor 1918-1944**”, sunt analizate lucrările și izvoarele (publicate și de arhivă), care se referă la activitatea serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia, începând cu primele, publicate la începutul secolului XX, și terminând cu ultimele, editate în ultimii ani. Capitolul este împărțit în trei subcapitole, în primele două fiind examinată istoriografia românească (interbelică și din anii celui de-al Doilea Război Mondial, comunistă și post-comunistă), sovietică și din spațiul ex-sovietic, iar în al treilea subcapitol au fost analizate izvoarele documentare. Nu i-a fost dedicat un subcapitol examinării istoriografiei occidentale, având în vedere că, nu au fost identificate lucrări care să abordeze problematica tezei.

La început autorul examinează lucrările la temă, publicate în România, în perioada interbelică și al celui de-al Doilea Război Mondial. Autorul constată că, primele lucrări dedicate istoriei organelor de siguranță și informații românești datează de la începutul secolului XX. Autorii lor, Vasile Dașkevici, Theodor Culitza, Aurel Gavrilescu, Ionel Popa, Ion Negoescu, Eugen Bianu s-au referit la istoria organelor de poliție și siguranță, precum și la activitatea lor din ultimii ani (spre exemplu, din timpul Primului Război Mondial). Este subliniat faptul că, lucrarea lui Th. Culitza [17] este remarcabilă, fiind prima și singura din epocă, care a prezentat activitatea Serviciului de contrainformații ruso-român, constituind o importantă sursă documentară referitoare la serviciile de informații românești în Primul Război Mondial. Autorul tezei subliniază că, lucrarea lui E. Bianu [2], care se referă la organizarea polițienească și activitățile curente, poate fi considerată primul manual din România, de instrucție și profesionalizare polițienească.

Sunt trecute în revistă cărțile în care au fost ilustrate biografiile personalităților emblematice din organele afacerilor interne și serviciile de informații românești din epocă, cărțile în care, pe baza experienței acumulate, au fost examinate anumite probleme polițienești și de siguranță a statului.

Primul studiu despre acțiunile subversive din Basarabia de după Marea Unire și combaterea lor de către organele Siguranței a fost „Mișcarea subversivă în Basarabia”, scris de Zaharia (Zinovie) Husărescu [22-23], inspector general al Siguranței din Basarabia (1920-1930), în care, pentru prima oară, i-au fost prezentate publicului larg, informații documentate, referitoare la organizarea și activitatea subversivă sovietică în Basarabia, prin propagandă,

spionaj, terorism etc. În urma analizei lucrării, autorul tezei subliniază că, lucrarea lui Z. Husărescu este bine documentată și constituie un important instrument de lucru.

Drept continuare a lucrării lui Z. Husărescu, autorul consideră că este documentatul studiu al lui Constantin Maimuca [26], care l-a urmat în funcție pe Z. Husărescu, la conducerea Siguranței din Basarabia (1930-1940), în care a fost prezentată în detaliu activitatea practică a mișcării comuniste în Basarabia. Autorul subscrie la concluzia lui C. Maimuca, precum că, amenințarea sovietică (comunistă) era cea mai importantă problemă de securitate a României.

Apoi, sunt analizate și alte lucrări dedicate istoriei și activității organelor de informații și siguranță românești, precum și lucrările referitoare acțiunile subversive din România. Printre studiile examinate este lucrarea lui Dumitru Stancov [49], despre acțiunile subversive sovietice prin propagandă (alarmism, demoralizare, defetism, tensiune, panică etc.),

Autorul menționează că, în epocă au fost publicate și lucrări care criticau și condamnau modul în care acționa Siguranța. Printre acești autori erau Constantin G. Costa-Foru, Henri Barbusse și alții, cunoscuți fiind ca simpatizanți sau membri ai formațiunilor politice de stânga. Publicarea cărților, în care erau expuse abuzurile Siguranței, maltratările la care erau supuși interogații și, în primul rând, comuniștii, urmarea sensibilizarea opiniei publice occidentale și respectiv, relaxarea acțiunii de combatere a mișcării comuniste din România. Așa-numitele „crime odioase”, potrivit mai multor autori (Z. Husărescu, V. Rudeanu) erau fabulații și insinuări. Mai ales, această luptă împotriva „abuzurilor” s-a intensificat în timpul „Procesului celor 500” de la Chișinău, în care au fost judecați participanții la rebeliunea de la Tatar-Bunar (1924). Autorii acestor lucrări, în mod vădit eronat, scriau despre abuzurile autorităților române, față de cei ce își exprimau nemulțumirea față regim, chiar dacă cercetările autorităților, precum și studiile istorice ulterioare, au demonstrat că, evenimentele de la Tatar-Bunar au fost organizate de U.R.S.S.

Autorul menționează că, presa interbelică din România a abordat pe larg problemele legate de organele de Poliție, Siguranță și Jandarmerie, și mai ales în momentele de cotitură pentru acestea.

În continuare a fost examinată istoriografia românească din perioada comunistă. Este subliniat faptul că, în România, după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial și instaurarea regimului comunist, știința istorică a avut de suferit din cauza cenzurii și a temelor-tabu. În lucrările dedicate istoriei serviciilor de informații românești, evenimentele și faptele legate de Basarabia, erau cu grijă ocolite, chiar dacă evenimentele analizate, vizau direct Basarabia (spre exemplu, pierderile teritoriale suferite de România în vara anului 1940).

Printre lucrările de referință, apărută în această perioadă sunt cele ale lui Horia Brestoiu și Vasile Bobocescu [4, 7, 8], Gheorghe Buzatu [10, 11], Paul Ștefănescu [55], bazate pe documente de arhivă, dar care, din motive politice, au ocolit problematica referitoare la Basarabia.

În continuare, autorul menționează că, după prăbușirea sistemului totalitar comunist și a lărgirii accesului la documentele de arhivă, a apărut posibilitatea studierii și prezentării mai complete și nepărtinitoare a evenimentelor din trecut. Preocupările istoricilor români din perioada regimului comunist față de istoria serviciilor de informații și siguranță, au rămas constante și în perioada post-comunistă. Autorul dă ca exemplu, lucrarea lui Vasile Bobocescu [3], în care a fost prezentat, într-o lumină nouă, a adevărului, istoricul Ministerului de Interne al României (1821-1944), în care s-a referit succint și la organizarea structurilor de siguranță

românești din Basarabia. De asemenea, contribuții însemnate a avut istoricul Gheorghe Buzatu, care a scris, în baza investigațiilor în arhivele și bibliotecile din Germania, Franța, Marea Britanie, S.U.A. și Federația Rusă, despre înființarea principalelor structuri informative ale României interbelice și din cel de-al Doilea Război Mondial [9]. În anul 1996, a publicat un volum în care a analizat documentele descoperite în arhivele rusești, provenite de la S.S.I. [12].

În urma studiului istoriografiei, autorul tezei a constatat că, publicațiile istorice, referitoare la mișcarea comunistă din România (și Basarabia) și combaterea ei de către Siguranță, nu sunt multe. Printre acestea sunt menționate lucrările scrise de Ludmila Rotari [48], Vladimir Alexe [1], Stelian Tănase [56], care au fost valorificate la elaborarea tezei.

Autorul subliniază aportul cu totul deosebit al istoricului Cristian Troncotă, la cunoașterea istoriei serviciilor de informații românești. Referitor la activitatea informativă din Basarabia, Cristian Troncotă susține, pe bună dreptate, că prioritatea S.S.I.A.R. în perioada interbelică a fost spațiul sovietic, care se limita cu Basarabia. Rezultatele cercetărilor de arhivă a autorului tezei au fost completate cu datele și faptele publicate în lucrările lui Cristian Troncotă [61-63, 64-66], reușindu-se astfel, reconstituirea tabloului istoric, referitor la activitatea organelor de siguranță și informații românești din Basarabia în anii 1918-1944. Autorul tezei a subliniat că, valoros pentru reconstituirea unor evenimente din perioada interbelică a fost monografia dedicată lui Mihail Moruzov și S.S.I.A.R. [64], iar pentru perioada celui de-al Doilea Război Mondial – lucrarea despre Eugen Cristescu și S.S.I. [61], și Ioan Lissievici și Eșalonului Mobil al S.S.I. pe Frontul de Est [62].

Autorul a scos în evidență și contribuția științifică, pe care a adus-o la cunoașterea activității serviciilor speciale românești din Basarabia, în prima jumătate a secolului XX. Au fost amintite cele două dicționare [28, 36], care includ biografiile ale unor basarabeni care au activat în serviciile speciale, ale unor personalități care au lucrat în cadrul organelor de securitate din Basarabia în secolul XX, precum și articole despre serviciile de informații care au acționat pe teritoriul acesteia – servicii speciale române, germane, sovietice și ale R.S.S. Moldovenești. De asemenea, autorul a publicat monografii dedicate Siguranței și organelor de informații militare românești din Basarabia [32], serviciilor de informații românești din anii celui de-al Doilea Război Mondial [27, 31], S.S.I. [35], Grupelor Poliției Speciale de Campanie [30], Serviciilor Pretorale [33], organelor de poliție din Basarabia în anii 1941-1944 [30, 33], organelor de informații românești din Transnistria [34] și Bucovina [29].

La finalul examinării istoriografiei românești, autorul menționează lucrările publicate despre activitatea Jandarmeriei române, organele de poliție, despre acțiunea organelor de propagandă și contra-propagandă etc., care vin să reîntregească tabloul privind organele de poliție și informații românești din anii 1918-1944.

Concluzia autorului este că, în ultimele două decenii, în România s-a făcut un pas uriaș spre cunoașterea trecutului serviciilor de informații și siguranță românești, inclusiv din Basarabia. Accesul la documentele de arhivă și ridicarea restricțiilor ideologice, au permis o abordare documentată și deci, obiectivă a evenimentelor istorice.

În a doua parte a capitolului a fost analizată istoriografia sovietică și cea din spațiul post-sovietic.

Autorul a constatat că, dintre instituțiile din România „burghezo-moșierească”, Siguranța a fost cea mai vizată de propaganda sovietică și a dat o explicație de ce s-a ajuns la o asemenea situație. În Basarabia anilor 1918-1944, serviciile de informații românești au fost cu

adevărat „scutul țării”, activând în direcția prevenirii și combaterii acțiunilor subversive la adresa securității României. Ele au luptat, în principal, cu acțiunile dușmănoase ale U.R.S.S. De aceea, adversitatea propagandei sovietice față de aceste structuri a fost maximă și ea s-a reflectat în lucrările comuniste de propagandă și în cele științifice. În acest sens, autorul aduce ca exemplu unul din primele articole publicate în U.R.S.S., despre serviciile de informații și siguranță românești. Este vorba despre articolul lui D. Zaslavski, intitulat „Siguranța Română”, în care autorul sovietic a calificat Siguranța drept „o bandă de escroci”, o structură mafiotă, care se ocupa doar cu activități ilicite – șantaj, contrabandă etc. Aceste teze denigratoare, identice cu cele ale propagandei sovietice, vor domina literatura artistică (inclusiv pentru copii) și științifică din U.R.S.S. până la prăbușirea regimului sovietic.

Este subliniat faptul că, în afară de abordarea în stil propagandistic, istoriografia sovietică a examinat tangențial istoria serviciilor de informații românești, în contextul elucidării altor teme, precum mișcarea comunistă din Basarabia, „regimul burghezo-moșieresc” din Basarabia și altele, evenimentele fiind abordate pe baza tiparelor comuniste, cu multe falsuri și date eronate. Mai mult s-a scris în literatura artistică și de propagandă. Însă, indiferent de genul scrierilor, toate au fost dominate de un subiectivism, ce a dat naștere unei optici deformate asupra serviciilor de siguranță românești, care doar „asasinau”, „persecutau”, „reprimau” și „beneficiau” de prestația „trădătorilor Patriei” etc., fără să se spună că erau servicii de siguranță ale statului, ca oricare altele din lume.

În baza literaturii sovietice analizate, autorul a conchis că, marea majoritate a lucrărilor despre serviciile speciale românești, publicate în U.R.S.S., s-au referit la Siguranța Generală. Despre S.S.I. și organele militare de informații române s-a scris extrem de puțin. De asemenea, autorul tezei menționează că, serviciile de informații românești, de până la instaurarea regimului comunist în România, erau văzute în U.R.S.S. ca fiind un mare pericol la adresa securității Statului sovietic – adică, erau structuri ale unui stat „burghezo-moșieresc”, care, împreună cu serviciile speciale ale altor țări capitaliste, luptau pentru demolarea „primului stat socialist” și „restabilirea orânduirii capitaliste”. Această „teamă” emana o ură față de structurile de informații românești, manifestată prin publicațiile de propagandă, care le-a determinat caracterul subiectiv al lucrărilor științifice sovietice postbelice și al studiilor din perioada post-comunistă din teritoriul fostei U.R.S.S. Această „ură” nu era dictată doar de confruntarea sistemului sovietic cu cel capitalist, dar în general de relația româno-sovietică, de „problema Basarabiei” și românofobia cultivată încă din perioada țaristă. Evident că în acest context, Siguranța era exponentul României, or demonizarea Siguranței însemna și garanta demonizarea României.

Dar, în pofida atitudinii manifestate în literatura sovietică, autorul tezei a constatat că, în U.R.S.S. Siguranța română era trecută pe lista celor mai importante servicii secrete din epocă, alături de poliția secretă poloneză „Defensive”, de „Direction Générale de la Sûreté Générale” (Direcția Generală a Siguranței Generale) a Franței și de „Intelligence Service”-ul britanic.

După al Doilea Război Mondial, autorul tezei subliniază că, istoriografia sovietică a avut aceeași abordare. Adică, nu s-a atestat o analiză științifică a activității serviciilor de informații românești din anii 1918-1944. Știința istorică continua să fie folosită de regim ca tribună de propagandă, pentru justificarea sau mușamalizarea anumitor fapte și evenimente istorice.

Printre lucrările publicate atât la Moscova, cât și la Chișinău, despre evoluțiile din Basarabia interbelică și din anii celui de-al Doilea Război Mondial, nu a atestat studii dedicate

activității serviciilor de siguranță și informații românești din această provincie. În cea mai mare parte din lucrări, s-a scris doar la general, despre „represiune”, „aparatură de represiune”, „jafuri în masă” etc.

În teză sunt examinate lucrările istoricilor sovietici Nikolai I. Lebedev [74, 75], Iakov M. Kopanski [72], Stepan K. Melnik [79], Vladimir N. Lungu [78], Izeaslav E. Levit [76, 77], Margarita D. Ereșcenko [70], Artiom M. Lazarev [73], care, într-o măsură mai mare s-au mai mică, au atins aspecte legate de tema tezei.

Autorii sovietici, în spiritul timpului, au scos în evidență avântul mișcării comuniste din Basarabia, pe care o prezentau drept o luptă a întregului „popor basarabean”. Această luptă „de masă” a „forțelor democratice”, după cum susținea N. Lebedev, era împotriva opresiunii și „îngrijora siguranța”. Autorul tezei a remarcat că, N. Lebedev, la fel ca și alți istorici sovietici, îl consideră, în mod eronat, pe Mihail Moruzov șeful Siguranței, în realitate el fiind șeful S.S.I.A.R. De asemenea, în mod greșit, autorul susținea că, S.S.I. era o parte a Siguranței române. În realitate, cele două au fost structuri de informații distincte.

Argumente pentru a demonstra lupta basarabenilor împotriva regimului „român burghezo-moșieresc” și sprijinul internațional de care s-au bucurat, a căutat să aducă în lucrarea sa Iakov M. Kopanski. El sublinia că, evenimentele din Basarabia (pretinsele mitinguri și acțiuni de protest care au avut loc) demonstau că, în condițiile „prelungitei ocupații”, populația truditoare a provinciei nu a dorit să se împace cu anexarea Basarabiei la România și lupta lor de eliberare nu a încetat. Kopanski, la fel ca și restul autorilor comuniști, prezintă acțiunile subversive comuniste din Basarabia, drept lupta maselor populare. Prin exagerare, acțiunile agenților comuniști sunt generalizate la nivelul întregii mase țărănești și muncitorești. Autorul scrie că, în această luptă, basarabenii s-au bucurat de susținerea internațională, trecând sub tăcere faptul că, era vorba despre sprijinul declarat de către comuniștii și ilegalistii din mai multe state ale lumii, care formau acolo o minoritate și erau nereprezentativi.

Stepan K. Melnik a examinat activitatea agenților comuniști din partea de sud a Basarabiei (1918-1944), pe care o numește „raioanele dunărene ale Ucrainei”, care s-au „reunit” (!) cu R.S.S. Ucraineană în anul 1940. Așa precum era specific istoriografiei sovietice, și acest autor a vorbit despre „lupta eroică” a ilegalistilor comuniști, criticând și condamnând, în același timp, acțiunea autorităților române de prevenire și combatere a acestor activități teroriste (care aveau loc, potrivit lui Melnik, în numele libertății).

Dintre lucrările examinate, aparținând istoriografiei sovietice, autorul tezei a remarcat monografia lui Vladimir N. Lungu, care, în afara abordării specifice, este singura care abordează într-o măsură mai mare organizarea structurilor polițienești din Basarabia în anii 1918-1940, evident, cu subiectivismul specific istoriografiei sovietice. Lungu notează că, în lunile mai-iunie 1911, organele Siguranței au reușit să descopere și să anihileze mai multe organizații comuniste clandestine din Chișinău, Tighina, Orhei, Leova, Cahul, Comrat, Rezina, Bolgrad. Aceasta este adevărat, fiind confirmat și de documentele de epocă. Dar, autorul nu menționează că, aceste organizații subminau ordinea constituțională, ci scrie despre ura autorităților față de comuniști (ură, a căror cauze nu sunt explicate) pe care îi persecutau cu o „ură patologică”.

De asemenea, autorul tezei a evidențiat lucrările lui Izeaslav E. Levit, bazate pe un bogat material arhivistic, în care au fost tratate evenimentele din Basarabia, Bucovina și Transnistria în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, prin prisma documentelor românești. Referitor la organele de informații și siguranță românești, în lucrările lui Levit s-au strecurat

unele inexactități. Spre exemplu, în unele locuri Eugen Cristescu, pe bună dreptate, este trecut drept „conducătorul S.S.I.”, iar în alte locuri, îl găsim ca fiind „conducătorul contrainformațiilor românești”, ceea ce este incorect, deoarece activitățile contrainformative (coordonate de Secția II-a Contrainformații), constituiau doar o parte din atribuțiile S.S.I. Deși la baza cercetărilor lui I. E. Levit a stat un număr impunător de surse arhivistice, lucrările lui au fost viciate de utilizarea exclusivă a principiilor propagandei sovietice.

Falsuri, generalizări și exagerări au fost atestate și în lucrarea lui Artiom M. Lazarev, în care se susține că, „manifestările revoluționare și simpatiile sincere față de U.R.S.S.” ale populației Basarabiei, „au declanșat împotriva ei o teroare politică în masă”; „curgea sângele și lacrimile basarabenilor nevinovați”. Pe de o parte Lazarev laudă lupta revoluționară îndârjită (adică, lupta care urmărea schimbarea ordinii social-politice existente), iar pe de altă parte îi consideră pe revoluționari „basarabeni nevinovați”. Lazarev mai vorbește despre „exterminarea fizică” a basarabenilor, crearea unei vaste rețele de lagăre de concentrare pentru locuitorii „ținutului cucerit”, ceea ce este fals și exagerat.

După prăbușirea regimului sovietic, exista o moștenire istoriografică la temă, care necesita o revizuire și o completare consistentă, cu noi materiale din arhivele din România, Republica Moldova, Ucraina, Federația Rusă etc. În spațiul post-sovietic, istoria serviciilor secrete a trezit un viu interes din partea istoricilor. Acesta era dictat de necesitatea studierii și elucidării activității serviciilor speciale sovietice (și a celor din statele ex-socialiste), a mecanismelor de represiune, având în vedere rolul însemnat pe care l-au avut în perioada totalitarismului comunist. Acest interes s-a extins și asupra trecutului altor servicii de informații – autohtone, germane, franceze, britanice etc. Dar, în privința celor românești, abordarea a continuat să fie una tangențială și episodică.

Autorul tezei a constatat că, mulți istorici ruși, ucraineni și alții din spațiul post-sovietic, nu au renunțat, în cazul serviciilor de informații românești (1918-1944), la șabloanele comuniste (și nici la limbajul agresiv de altădată), ceea ce diminuează drastic calitatea și credibilitatea demersului lor științific. Ca exemplu a fost examinată lucrarea lui Iakov Verhovskii și Valentina Tîrmos [69], fiind scoase în evidență falsuri, greșeli și concluzii nefondate. Limbajul utilizat de autori este unul specific propagandei comuniste.

Asemenea abordări, autorul tezei a constatat și în alte lucrări publicate în Federația Rusă și Ucraina.

În Republica Moldova istoria serviciilor secrete din Basarabia/ R.S.S.M. a intrat parțial în vizorul cercetătorilor. S-a scris doar despre activitatea organelor de securitate sovietice, accentul fiind pus pe elucidarea și analiza componentei lor represive (persecuții, deportări, asasinat etc.). Printre contribuțiile pe această direcție, menționăm lucrările lui Vladimir Țaranov [82], Ion Țurcanu [68], Valeriu Pasat [40, 41, 80], Elena Postică [44] etc. Despre organizarea și activitatea N.K.V.D.-N.K.G.B. din R.S.S.M. au scris Tudor Tomozei [57-60], Ruslan Șevcenco [51, 83-85], subsemnatul [37].

Este subliniat faptul că, în istoriografia occidentală nu au fost identificate lucrări dedicate activității serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944, motiv pentru care, în teză nu există un compartiment dedicat acestei problematice.

În partea finală a capitolului au fost analizate documentele și izvoarele. Autorul a menționat că, locul central în elaborarea tezei l-au avut documentele (publicate în epocă, dar și în ultimii ani), memoriile și izvoarele arhivistice.

Primul volum postbelic editat în România, referitor la perioada guvernării antonesciene, în care se găsesc depozițiile și interogatoriile funcționarilor organelor de informații, a fost volumul cu materialele procesului din anul 1946, asupra mareșalului Ion Antonescu și a colaboratorilor săi [46], reeditat în anii 1997-1998, în trei volume, cu includerea tuturor materialelor anchetei și a procesului [45].

În anul următor, a fost publicată lucrarea în trei volume a lui Matatias Carp [13] – o culegere de documente, cu caracter subiectiv, dar în care se regăsesc mărturiile foștilor funcționari ai S.S.I.: depoziția lt.-col. Traian Borcescu [18], extras din depoziția lui Radu Galeriu [19], extrase din declarația lui Constantin Mihalcea [20], procesul-verbal al audierii lui Eugen Cristescu (din care aflăm despre activitatea S.S.I. în anii celui de-al Doilea Război Mondial) [47].

După prăbușirea regimului comunist, a început o perioadă prodigioasă, de publicare a documentelor și a memoriilor, în care găsim informații importante la tema cercetată. În volumul dedicat lui Eugen Cristescu, Cristian Troncotă a publicat un corpus de documente din perioada anilor 1944-1954 – mărturii, declarații, interogatorii – referitoare la activitatea lui Eugen Cristescu și a S.S.I. [61, p. 259-453]. Referitoare la activitatea S.S.I. pe Frontul din Răsărit, a publicat documente interesante în lucrarea dedicată lui Ioan Lissievici [62, p. 199-309]. Mare parte dintre ele cuprind instrucțiuni, regulamente, metodologii, instrucțiuni etc., referitoare la organizarea și activitatea S.S.I. Documente inedite a publicat Cristian Troncotă și în privința activității S.S.I.A.R. și a lui Mihail Moruzov [64, p. 203-314]. Referitor la Basarabia este „Memoriul” din 9 martie 1930, întocmit de Mihail Moruzov, în care sunt, printre altele, evidențiate carențele din activitatea Siguranței de la Chișinău [64, p. 205-214]. Împreună cu Alin Spânu, Cristian Troncotă a publicat un volum de documente, care conține documente din perioada 22 august 1939 – 23 august 1944, privind activitatea serviciilor de informații românești (și în principal a S.S.I.) pe granița estică a României și pe Frontul din Răsărit [67]. O bună parte a lor se referă la activitatea structurilor S.S.I. în Basarabia, Bucovina și Transnistria.

Istoricul Gheorghe Buzatu a publicat rezumatele tuturor sintezelor S.S.I., pe care le-a depistat în anul 1992, în fondul „Cabinetul Militar al mareșalului Ion Antonescu” din Osobii Arhiv de la Moscova [9, p. 106-118, 139-213]. Documente din arhivele de la Moscova a publicat și Radu Ioanid [25]. Este vorba despre documentele sovietice, întocmite de organele de anchetă în urma interogatoriilor luate la Moscova lui Ion Antonescu și colaboratorilor săi apropiați. Printre cei anchetați era și Eugen Cristescu, care a dat informații importante despre organizarea și activitatea S.S.I. [25, p. 175-270].

De o importanță deosebită, în viziunea autorului tezei, pentru reconstituirea trecutului serviciilor de informații și siguranță românești, sunt memoriile lui Eugen Cristescu [15, 16, 9, p. 128-138], Ioan Lissievici [24], Vadim Pirogan și Valentin Șerbacov [43], Hnat Porohivski [21, p. 319-379] etc.

Izvoarele arhivistice care au stat la baza tezei, provin în cea mai mare parte din Arhiva Națională a Republicii Moldova – fondurile de documente originale nr. 680 „Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău” (1919-1944), 706 „Cabinetul civilo-militar pentru administrarea Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei” (1941-1944) și 2042 „Centrul de Informații «H» al Armatei a III-a române” (1941-1944). Fondul 680 (alcătuit din inventarele 1 și 2) conține documente, în majoritate inedite, care constituie un bogat izvor documentar, nu doar pentru cunoașterea activității Siguranței române din Basarabia, dar și a trecutului politic și social-

economic al provinciei și al României în general, în perioada interbelică, având în vedere că, organele Siguranței au cules informații din diverse domenii ale vieții. Pentru studierea activității S.S.I., în fondul 706 (inventarele 2 și 3) al Cabinetului civilo-militar pentru Basarabia, Bucovina și Transnistria, există documente emise de Centrala Serviciului de la București, precum și documente întocmite de structurile teritoriale ale S.S.I. din Basarabia și Transnistria – „sinteze”, „rapoarte”, „note informative”, „dări de seamă”. Fondul 2042 (inventarele 1 și 2) conține documente provenite de la Centrul de Informații „H” – corespondența purtată cu subcentrele din subordine și cu șefii ierarhici din Secția a II-a a M.St.M..

O bună parte din documentele investigate și valorificate la elaborarea tezei, sunt din arhivele de la București. Este vorba, în primul rând, despre fondurile Arhivelor Naționale Istorice Centrale – „Președinția Consiliului de Miniștri” (inv. 300), „Președinția Consiliului de Miniștri. Cabinetul Militar al Conducătorului Statului” (inv. 764), „Inspectoratul General al Jandarmeriei” (inv. 1474) etc. Informații și date importante despre activitatea organelor militare de informații românești, au fost descoperite în Arhivele Militare Române, fondul „Armata a 3-a română”.

În **Capitolul 2**, cu titlul **„Structurile de informații și contrainformații românești din Basarabia în anii 1918-1940”**, au fost abordate mai multe aspecte în legătură cu instalarea și activitatea serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în perioada interbelică.

În subcapitolul „Organizarea și evoluția structurală a Siguranței Generale din Basarabia”, autorul menționează că, după Unirea Basarabiei cu Regatul României (27 martie 1918), alături de alte instituții ale statului, organele Ministrului de Interne de la București și-au extins treptat activitatea în teritoriul dintre Prut și Nistru, având misiunea să asigure, împreună cu unitățile Armatei române, ordinea internă, să prevină și să descopere actele teroriste împotriva militarilor români, frunțașilor mișcării naționale și a reprezentanților administrației; să contracareze acțiunile spionajului inamic și mai ales, să anihileze propaganda comunistă și iredentistă, activitățile de subminare a Statului român.

În continuare este expusă structura ierarhică a organelor de siguranță din Basarabia imediat după Unire și procesele de tranziție și reformă. Prima reorganizare a Ministerului de Interne, impusă de noile realități, a avut loc la 22 iunie 1919. În această zi, structurile Ministerului s-au extins asupra întregului teritoriu al României Mari. Cel ce a organizat și condus Siguranța din Basarabia în primii ani de după Unire a fost Romulus P. Voinescu. Din anul 1919, șef al Siguranței basarabene a devenit Dumitru Zahiu, care prin acțiunile sale a consolidat instituția pe care a condus-o. Apoi, din anul 1920, postul a fost ocupat de Zaharia Husărescu și din anul 1930, până la cedarea Basarabiei din luna iunie 1940, de către Constantin Maimuca. Subdiviziuni ale Siguranței (brigăzi și servicii) au fost instalate în toate județele Basarabiei, inclusiv, în centrele mai importante din punct de vedere al siguranței statului (Hotin, Bălți, Soroca, Orhei, Tighina, Lăpușna, Cetatea Albă, Ismail, Cahul, Reni, Bolgrad, Chilia Nouă, Vâlcov, Leova și Chișinău).

În baza informațiilor procurate de rețeaua de agenți și informatori, aceste organe întocmeau „note informative” asupra diverselor probleme legate de siguranța statului, îi semnalau și-i țineau sub supraveghere pe indivizii suspecti și periculoși, făceau descinderi și arestări etc. „Notele informative” constituiau rezultatul activității agenturii și a subdiviziunilor Siguranței, și erau înaintate pe scară ierarhică pentru informarea factorilor de decizie. În ceea ce

privește agenții externi, aceștia erau trecuți, de regulă, peste frontiera estică (peste Nistru), în vederea procurării informațiilor politice și militare despre inamic.

A doua reformă importantă a Ministerului de Interne a avut loc în anul 1929. În teză sunt prezentate discuțiile dintre liderii politici, dezbaterile și opiniile, referitoare la oportunitatea și modul de realizare a reformei. Sunt expuse schimbările aduse de reformă și rezultatele imediate.

În urma reformei polițienești din anul 1929, autoritatea supremă polițienească din Basarabia era Inspectoratul Regional al Poliției (I.R.P.) Chișinău, subordonat Direcției Generale a Poliției (D.G.P.), și era alcătuit din:

- Chesturile de Poliție Chișinău, Tighina, Cetatea Albă, Ismail și Bălți;
- Polițiile orașelor Hotin, Soroca, Orhei și Cahul;
- Detașamentele de Poliție Călărași Târg, Noua Suliță, Lipnic, Rezina, Iarova, Prigorodoc, Bugaz, Olănești, Palanca, Comrat, Cioburciu, Ustia, Tuzla și Vasile Lupu;
- Comisariatele de Poliție Basarabeasca, Otaci, Bolgrad, Chilia Nouă, Reni, Vâlcov și Leova.

O atenție specială autorul a atras-o corpului funcționarilor Siguranței din Basarabia. După cum s-a putut stabili, între persoanele încadrate, erau unele slab pregătite sau cu o moralitate joasă, în timp ce altele erau bine instruite, profesioniste și disciplinate. Adică, corpul funcționarilor Siguranței din Basarabia, la fel ca și personalul altor autorități, era neomogen din punct de vedere al pregătirii și integrității. Această concluzie, la care a ajuns autorul tezei, se bazează pe examinarea unui număr mare de „dosare personale” din arhive. De multe ori, se proceda cu multă ușurință la numirea solicitanților în posturile de conducere, dovedindu-se la scurt timp că, sunt incapabili sau aveau antecedente nedorite. Pentru a nu admite compromiterea funcționarilor săi, Ministerul de Interne a practicat metoda rotației cadrelor (începând de la agenți și terminând cu comisarii), care se făcea destul de des.

În domeniul informațiilor și contrainformațiilor, exista o rivalitate instituțională între Siguranță și S.S.I.A.R., care de multe ori se exprima prin acuze reciproce grave de colaborare cu adversarul (adică, cu U.R.S.S.).

În anul 1937, a avut loc o nouă reorganizare a Ministerului de Interne, în special, cu restructurări la nivel central. La 28 septembrie 1939, a fost înființat Ministerul Ordinii Publice, dar, la foarte scurt timp, la 3 octombrie același an, a fost reorganizat în Minister de Interne (care în anul 1941, a luat denumirea de „Ministerul Afacerilor Interne”).

În continuare, autorul a examinat activitatea informativă și contrainformativă a Siguranței Generale în Basarabia (în subcapitolul „Activitatea informativă și contrainformativă a Siguranței Generale în Basarabia”). Este subliniat faptul că, Unirea Basarabiei la Regatul României a fost urmată de o perioadă dificilă, în care s-au realizat un șir de reforme de uniformizare legislativă, teritorial-administrativă etc., menite să integreze provinciile alipite și să consolideze România Mare. Aceste eforturi în Basarabia, erau în mare parte subminate de situația social-economică dificilă de după Războiul Mondial, de tendințele autonomiste și sentimentul patriotic știrbit la o parte din românii basarabeni, de acțiunea subversivă comunistă, de spionaj și contrabandă etc.

Amenințarea principală la adresa ordinii publice din Basarabia și a securității României era acțiunea subversivă sovietică. În teză sunt examinate aspectele legate de activitatea agenților sovietici, de propagandă, terorism și spionaj. Sunt expuse măsurile și activitățile de contracarare,

pe care le-au întreprins organele Siguranței din Basarabia. În acest context, autorul a subliniat că, numărul foarte mare de incursiuni armate de peste Nistru era și din cauza tacticii adoptate de autoritățile militare și de siguranță împotriva bandelor armate – alungarea lor peste Nistru. Când au fost luate măsuri de capturare a intervențiștilor (în urma dispozițiilor date de generalul Vasile Rudeanu, comandantul Corpului 3 Armată), incursiunile au scăzut din intensitate, iar după arestarea și judecarea participanților la evenimentele de la Tatar-Bunar (septembrie 1924), aceste incursiuni aproape că au încetat.

Agenții Siguranței au depus un efort considerabil pentru a descoperi spionii infiltrați în administrație, poliție, armată și chiar în organele de Siguranță. După arestările din vara anului 1919 (arestate circa 200 de persoane), urmate de cele de la începutul anului 1920, organele Siguranței din Basarabia au reușit să anihileze o întreagă echipă sosită fraudulos din stânga Nistrului. Cei arestați au depus mărturii și au divulgat alte nume ale persoanelor care se aflau de mai mult timp în atenția Siguranței. În lunile mai-iunie 1920, a mai avut loc un val de arestări a agenților comuniști. Numai în luna mai 1920, au fost arestați 40 de membri ai comitetelor bolșevice și ai organizațiilor de spionaj din întreaga Basarabie. În timpul arestărilor, la agenții comuniști a fost găsit un aparat de cifrat utilizat în armată, documente în alb și ștampile care serveau la întocmirea actelor false. Din cercetările Siguranței din Basarabia reieșea că, agenții sovietici care desfășurau activități de spionaj, aveau misiunea să procure informații despre situația din România, despre atmosfera care domnea în Basarabia în timpul alegerilor, despre partidele politice și programele acestora; procurau presa care apărea în România și peste hotare. În eventualitatea inițierii tratatelor sovieto-române, guvernele sovietice rus și ucrainean au luat măsuri pentru înființarea în diferite orașe din România, a unor centre care să adune diverse informații politice, militare, sociale, economice etc. Asemenea centre trebuiau înființate la Chișinău, Tighina, Cernăuți, Galați, Constanța, Iași și București, iar de constituirea lor urma să se ocupe Comitetul bolșevic din Chișinău. Planurile de constituire a centrelor au fost elaborate la începutul anului 1920, iar în luna mai a aceluiași an, au avut loc arestări ale agenților comuniști. Activitatea lor s-a redus doar la unele legături cu cei din Iași și la procurarea unor ziare care urmau să fie trimise prin curieri în stânga Nistrului. Cercetările au dus la descoperirea tipografiei ilegale, arhivei Comitetului Central, a unui număr mare de manifeste, broșuri cu caracter revoluționar, scrisori, ordine primite de la organizațiile din Rusia, de la alte organizații, note, informații despre întreaga activitate a organizațiilor basarabene din mai 1919 și până în iunie 1920, mai multe sute de numere ale ziarului „Besarabskii Kommunist”, ștampile ale organizațiilor bolșevice din Chișinău și o ștampilă a Prefecturii Poliției Chișinău, cu care se falsificau documentele de identitate ale celor veniți de peste Nistru, câteva șapirografe (aparat de multiplicat texte sau desene, format dintr-un cilindru acoperit cu o pastă specială, pe care se imprimă prin apăsare textul sau figura care trebuie să fie reproduse). La sediul tipografiei descoperite, au mai fost găsite revolvere sistem „Nagan” și cinci bucăți de piroxilină, pentru executarea actelor teroriste. După arestările din anul 1919 și 1920, a fost necesară o lungă perioadă de timp, ca mișcarea comunistă din Basarabia să se refacă și să-și reia activitatea.

În data de 19 decembrie 1924, în urma intensificării activităților comuniste (și în special după incursiunea bolșevică de la Tatar-Bunar), a fost adoptată „Legea Mârzescu” („pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștii publice”), prin care mișcarea comunistă din România a fost interzisă. Această lege era considerată de comuniști ca făcând parte din așa-numita „legislație de clasă deosebit de dură”. Însă, autorul subliniază că, legea nu-i viza exclusiv pe

comuniști. Articolul 1 preciza că, „...simplul fapt al asocierii în scopul de a prepara sau de a executa crime în contra persoanelor sau proprietăților, oricare ar fi durata asociației sau numărul membrilor ei, precum și orice înțelegere stabilită în acest scop constituie un delict în contra liniștei publice”. Pedepsele erau de 5-10 ani de privațiune de libertate, amendă de la 10.000 la 100.000 de lei și interdicție corecțională. Cu toate acestea, activitățile subversive au continuat.

Deși, organizațiile comuniste din Basarabia erau neînsemnate din punct de vedere numeric, ele au fost intens utilizate de U.R.S.S. în acțiunile subversive din România. În sprijinul comuniștilor locali, au fost trimiși de peste Nistru foarte mulți agenți: între anii 1919 și 1939, au fost descoperiți peste 10.000 de agenți, teroriști, spioni sovietici, veniți în Basarabia pentru a crea o stare generală de frică a populației, de neîncredere și ură față de autoritățile românești. Numai între anii 1919 și 1925, serviciile de spionaj sovietice au organizat în Basarabia mai mult de 120 de acte teroriste, treceri clandestine ale Nistrului de către curierii comuniști, spionii și teroriștii sovietici. În această perioadă, au fost arestați 3.002 ilegaliști, dintre care fiecare al treilea a fost acuzat de spionaj, terorism, rebeliune armată, iar ceilalți, de propagandă antiromânească, răspândire de manifeste etc.

În baza unui document întocmit de serviciile speciale românești, intitulat „Spionajul sovietic în România”, autorul subliniază că, spionajul sovietic în România avea o prezență masivă, atât prin serviciile sale specializate, cât și prin organizațiile comuniste. O delimitare între activitățile de spionaj/diversiune și cele comuniste nu se putea face. Serviciile de informații și siguranță românești au descoperit pe tot parcursul perioadei interbelice nenumărate rețele de spionaj sovietic și au elaborat multiple studii privind activitatea de informații a U.R.S.S. în România. După cum s-a putut stabili, spionajul sovietic a acționat prin Direcția Politică de Stat (G.P.U.), Serviciul de informații militare ale M.St.M. al Armatei roșii (Razvedupr), Serviciul de informații diplomatice și Internaționala a III-a Comunistă (Komintern).

Siguranța de la Chișinău a reușit să dezoace majoritatea acțiunilor subversive comuniste, stopând „exportul revoluției proletare” în teritoriul Basarabiei. Agentura bolșevică, în ciuda masivelor investiții făcute de Kremlin, nu și-a realizat misiunea, teritoriul dintre Prut și Nistru fiind cucerit numai în urma ultimatumului sovietic din vara anului 1940, adresat guvernului României.

Apoi, într-un subcapitol separat, numit „Organizarea și activitatea Serviciului de Informații al Armatei române”, autorul a examinat organizarea și activitatea organelor de informații ale unităților Armatei române din Basarabia.

După Unirea Basarabiei cu Regatul României (27 martie 1918), la 1 august 1918, în Basarabia a fost instituit, de-a lungul Nistrului, regimul stării de asediu, pentru facilitarea luptei (prin limitarea unor libertăți) cu activitățile subversive și reinstituirea ordinii necesare dezvoltării vieții social-politice și economice din provincie. Principalele organe militare din Basarabia, cu atribuții de informații și contrainformații erau Biroului de Informații, condus de maiorul Ion Tăranu și Biroul Contrainformații, în frunte cu lt. Dumitrescu, ambele aparținând Grupului de Divizii „General Ioan Popovici” (alcătuit din Diviziile IX și X Infanterie ale Corpului 5 Armată).

Pentru realizarea misiunilor ce stăteau în fața celor două Birouri, s-a dispus ca ofițerii basarabeni de la unități, cunoscători ai limbilor rusă și ucraineană, „oameni de încredere și cu frumoase sentimente”, să fie recrutați pentru recunoașteri informative peste Nistru, în localitățile riverane – Jmerinka, Balta, Slobodka, Moghilev, Dubăsari, Râbnița, Iampol etc. Numărul agenților externi a fost într-o continuă creștere, iar misiunile în Ucraina au fost permanentizate –

câte cel puțin 3-4 agenți erau trimiși în fiecare lună – pentru aflarea intențiilor trupelor comuniste și albgarviste și ale ucrainenilor naționaliști. Pe baza suportului informativ, asigurat de organele de profil din subordine, prin agenții lor externi, Comandamentul Grupului de Divizii „General Popovici”, își planifica răspunsul la eventualele acțiuni ostile de peste Nistru.

În continuare, este prezentată înființarea și organizarea Serviciului Secret de Informații al Armatei române (S.S.I.A.R.). Autorul menționează că, în prima parte a anilor '20, la nivel central s-a pus problema creării unui serviciu de informații distinct al statului, care să asigure autoritățile civile și militare cu informații despre intențiile posibililor inamici și să elaboreze din timp ipotezele de apărare. Misiunea organizării acestui serviciu i-a revenit lui Mihail Moruzov, care l-a fondat, organizat și condus din anul 1924 și până la începutul lunii septembrie 1940.

O parte componentă importantă a S.S.I.A.R. erau centrele de informații de la granițele țării (pe granița de est, la Cernăuți și Chișinău), conduse de M.St.M., care aveau ca sarcini: studierea zonelor în care urma să se activeze din punct de vedere ofensiv și defensiv; semnalarea oricăror mișcări de trupe inamice din zonele respective; pregătirea specialiștilor în domeniul informațiilor din corpul ofițeresc, care să constituie elementul de bază al serviciului de informații operativ în caz de război.

În al doilea rând, urma să fie creat un serviciu de contrainformații operative, sub conducerea directă a M.St.M., cu trei centre – Est, Vest și Sud –, cu misiunea pregătirii aparatului de contrainformații necesar armatelor de operații în caz de război.

În al treilea rând, trebuia înființat un serviciu secret de informații și contrainformații, care să activeze în interiorul statelor de interes, dincolo de zonele informative din raza centrelor M.St.M., cu misiunea să procure informații cu caracter general atât în timp de pace cât și în timp de război.

La nivelul unităților armatei, activitățile informative și contrainformative erau, în continuare, coordonate de Birourile 2 Informații ale Statelor Majore ale unităților, care raportau informațiile obținute la Secția a II-a Informații a M.St.M.

Autorul subscie la aprecierea că, organizarea activităților informative și contrainformative în România interbelică, prin înființarea S.S.I.A.R., s-a efectuat „după cele mai moderne concepții” ale epocii.

Este subliniat faptul că, serviciile speciale românești au înregistrat pe granița de est atât succese, cât și eșecuri în activitate. În anul 1935, ele i-au aplicat G.P.U.-ului sovietic cea mai grea lovitură, pe care acesta nu o mai primise până atunci „de la nici unul din serviciile de contrainformații din lume”. Pe parcursul a câtorva săptămâni, a fost decapitată rezidența secției de spionaj extern a direcției G.P.U. a regiunii Odessa din teritoriul României. Acest succes a desființat, pentru o bună perioadă de timp, spionajul sovietic din Basarabia. Printre cei arestați erau agenți extrem de importanți: „Tamarin”, infiltrat în M.St.M. al Armatei române și de unde, timp îndelungat, a furnizat informații importante; „Turistul”, șef al Secției de informații din Comandamentul Corpului 3 Armată roman de la Chișinău etc. Autoritățile centrale de la Moscova erau extrem de alarmate și au declanșat o anchetă pentru identificarea trădătorilor. Dar, în urma acestui succes s-a aflat că, G.P.U. controla legăturile informative ale Centrelor „A” și „B” cu Centrala de la București. Autorul nu a elucidat acest episod, subliniind că, rămâne deocamdată necunoscută valoarea informațiilor obținute de spionii sovietici arestați în anul 1935, pentru a putea judeca dacă serviciile speciale românești au reușit la timp să contracareze acțiunile lor.

În continuare, autorul a examinat informațiile obținute de serviciile abilitate, despre perspectivele atragerii României în cel de-al Doilea Război Mondial, declanșat la 1 septembrie 1939.

În primăvara anului 1940, era tot mai evidentă extinderea războiului mondial și asupra Balcanilor. Despre această perspectivă au semnalat toate structurile informative românești, inclusiv cele militare. În „notele informative” întocmite, se atrăgea atenția la mai multe aspecte și evenimente de pe granița estică a României, cum ar fi intensificarea activităților de spionaj, provocări pe linia de frontieră, încălcarea spațiului aerian românesc etc., care vorbeau despre posibila extindere a războiului. De asemenea, era atestată îngrijorarea populației din Basarabia atât din cauza evenimentelor externe, cât și a zvonurilor care circulau privind ocuparea provinciei de către U.R.S.S., care a și avut loc la 28 iunie 1940.

În **Capitolul 3**, intitulat „**Serviciile de informații și contrainformații românești de pe noua graniță sovieto-română în anul de ocupație sovietică a Basarabiei 1940/1941**” este prezentată bătălia informativă româno-sovietică de pe noua graniță de pe Prut. Pentru a înțelege mai bine acest aspect, autorul a prezentat structura și activitatea de informații, contrainformații și represiune a serviciilor speciale sovietice din Basarabia (R.S.S.M.), precum și prioritățile informative românești de pe granița de est a României.

În subcapitolul „Instaurarea regimului sovietic și a structurilor sale de securitate în Basarabia. Activitățile de represiune, informații și contrainformații” este succint prezentată instalarea organelor de securitate sovietice în Basarabia, primele măsuri și principalele activități desfășurate în anul de ocupație.

Autorul scoate în evidență faptul că, primele unități ale Armatei roșii intrare în Basarabia, în data de 28 iunie 1940, au fost însoțite de câteva echipe operative ale N.K.V.D., care, în regim de urgență, au trecut la identificarea și arestarea persoanelor cunoscute pentru activitățile antisovietice, a funcționarilor din administrația românească (care se evacua sau care au decis să rămână pe lor), jandarmilor, polițiștilor, militarilor români etc. În nordul Bucovinei și nordul Basarabiei a acționat echipa operativă a lui Aleksandr Martînov, care a arestat până la 3 iulie 1940, 142 de jandarmi și polițiști din județele Cernăuți (55), Hotin (45) și Bălți (42). În centrul Basarabiei era echipa operativă a lui Nikolai Kazin, care a arestat 121 de persoane din Orhei (23), Sorooca (47) și Chișinău (51). În partea de sud a provinciei a operat echipa lui Nikolai Sazîkin, care până la 3 iulie 1940, a arestat 277 de persoane din Cetatea Albă (83), Tighina (47), Comrat (42), Cahul (53), Bolgrad (11) și Ismail (36). În urma interogatoriilor preliminare luate polițiștilor și jandarmilor arestați, era în curs de identificare și arestare agentura Siguranței. Detașamentele de grăniceri sovietici, în urma ordinului primit, de a lichida agentura română din localitățile de pe malul drept al Nistrului, au arestat 270 de persoane. Astfel, până la data de 3 iulie 1940, în total au fost arestate 760 de persoane, aflate în categoria de primă urgență. Au fost capturate și multe documente ale Siguranței. După cum se menționa într-un raport al organelor de securitate sovietice, la sediul „poliției politice” din Tighina au fost găsite 18 puduri de documente de arhivă, ceea ce era foarte grav pentru un serviciu de informații. Documentele respective, le-au permis sovieticilor să afle elemente noi din organizarea și lucrul organelor de informații românești.

La ora 14.00, în ziua de 3 iulie 1940, la termenul indicat de guvernul sovietic, noua graniță sovieto-română a fost închisă. În data de 8 iulie 1940, unitățile militare sovietice de pe granița sovieto-română au fost retrase și aduse în loc detașamentele de grăniceri. N.K.V.D. al

R.A.S.S.M. și-a extins competențele asupra teritoriului dintre Prut și Nistru și la 8 august 1940, în baza ordinului N.K.V.D. al U.R.S.S. nr. 00961, a fost reorganizat în N.K.V.D. al R.S.S.M., urmând să-și desfășoare activitatea în conformitate cu Hotărârea Comitetului Executiv Central al U.R.S.S. din 10 iulie 1934, „Despre formarea N.K.V.D.”, ca parte componentă a N.K.V.D. al U.R.S.S.

Autorul examinează aspecte importante din acțiunea de represiune a organelor de securitate din R.S.S.M., subliniind că, timp de aproape un an de ocupație sovietică a Basarabiei, represiunea a fost principala direcție de activitate a organelor N.K.V.D.-N.K.G.B., deoarece trebuia să ușureze procesul de sovietizare a acestui teritoriu.

În domeniul culegerii de informații, organele de securitate din R.S.S.M. și-au concentrat efortul pe noua linie de frontieră, râului Prut, și pe urmărirea evoluțiilor din România, pe care trebuia să le influențeze în direcția dorită. Potrivit unor estimări, în România se aflau în anul 1940 circa 3.000 de agenți comuniști, dintre care 2.000 erau veniți în loturile de refugiați din Basarabia. După cum avertizau serviciile de informații ale României, acest număr mare de agenți sovietici „măresc șansele declanșării unei revoluții comuniste în România” – acțiune premergătoare intervenției militare a U.R.S.S.

Agenții lansați în România și descoperiți de serviciile de contrainformații românești, erau aproape în totalitate basarabeni și bucovineni (tineri, în special, fete de 18-22 de ani), recrutați de serviciile speciale sovietice atât până (în preajma), cât și după anexarea Basarabiei, a nordului Bucovinei și a Ținutului Herța. Erau și militari români, care în timpul operației de evacuare au fost capturați și constrânși să execute misiuni informative contra Patriei lor. Recrutarea agenților (prin amenințări) s-a încercat atât în rândul militarilor români arestați, cât și a civililor, indiferent dacă doreau sau nu aceștia să se evacueze în România. Unii acceptau colaborarea din convingere, alții din interese materiale, din dorința pentru aventură sau erau constrânși.

Interesau, mai cu seamă, informațiile cu caracter militar: situația generală de pe noua frontieră sovieto-română; potențialul militar al României și dispozitivul româno-german din Moldova (ce unități militare se găseau într-o anumită regiune, numărul de ordine și cărei armate îi aparțineau; armamentul din dotare); mișcările de trupe (unde plecau și ce trupe veneau în loc); sistemul de fortificații militare; starea de spirit a ostașilor și a populației civile din zonă etc.

Agenții recrutați, urmau să activeze în anumite zone, iar informațiile culese trebuiau să le transmită prin curieri. În caz că erau descoperiți, trebuiau să relateze legenda, potrivit căreia, sunt refugiați din Basarabia și nordul Bucovinei, și „sub nici un motiv să nu divulge misiunea”. Unii au reușit să-și îndeplinească cu succes misiunile primite, iar alții s-au autodenunțat ori au fost prinși de către serviciile speciale românești, după 2-3 misiuni (scurte) executate în România.

Autorul tezei subliniază că, serviciile speciale românești au luat măsurile necesare pentru combaterea spionajului sovietic din România, dar și pentru recunoașterea situației din teritoriile ocupate ale Bucovinei și Basarabiei. Interesau informațiile despre starea populației din teritoriul ocupat și în special, intențiile Comandamentului militar sovietic și care era dispozitivul unităților Armatei sovietice din Basarabia și nordul Bucovinei.

În continuare, în subcapitolul „Serviciul Special de Informații și activitățile lui de pe granița de est, în anul 1940/1941”, autorul a scris despre înființarea, structura și misiunile S.S.I. – devenit cel mai important organ de informații român în anii celui de-al Doilea Război Mondial –

organizarea activității lui pe noul hotar româno-sovietic, informațiile procurate despre situația social-economică și militară din Basarabia ocupată, acțiunea contrainformativă pe Prut.

La 8 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu a semnat decretul-lege privind înființarea, în baza S.S.I.A.R., a „Serviciului Special de Informații” (S.S.I.) de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, (decretul-lege a fost publicat în „Monitorul Oficial”, partea I-a din 25 septembrie 1940). În funcția de director general, la 12 noiembrie 1940 a fost desemnat Eugen Cristescu. Cadrul juridic al activității S.S.I. era stabilit prin decretele-lege nr. 3.083 din 8 septembrie și nr. 3.813 din 19 noiembrie 1940, pentru înființarea și organizarea S.S.I., urmate de „Regulamentul de informații și Contrainformații (A 5)”, intrat în vigoare la 23 decembrie 1940, și de o serie de instrucțiuni și metodologii de activitate.

Este subliniat faptul că, S.S.I. a avut un rol deosebit în ansamblul structurilor Statului român, menit să contribuie la anihilarea mișcărilor subversive, prevenirea acțiunilor teroriste, antistatale și antinaționale, la cunoașterea situației din teritoriile naționale ocupate și apoi de pe front, prin culegerea informațiilor interne și externe. Instituția a avut o misiune strict informativă și contrainformativă (dar nu și represivă), colaborând în acest sens cu structurile de profil ale Armatei (Secția a II-a Informații a M.St.M., birourile 2 informații ale comandamentelor de mari unități), Direcția Generală a Poliției, Inspectoratul General al Jandarmeriei, Corpul Grănicerilor).

Anexarea Basarabiei, a nordului Bucovinei și a Ținutului Herța de către U.R.S.S. a făcut ca dispozitivul informativ și contrainformativ al S.S.I. să fie mutat de pe Nistru, pe noua graniță româno-sovietică, pe Prut. S.S.I.-ul, împreună cu organele de informații ale Armatei române, și-a concentrat eforturile spre monitorizarea frontierei de est a României (de unde venea pericolul cel mare pentru securitatea și integritatea Statului român), culegerea informațiilor din Basarabia și Bucovina ocupate, a datelor despre pregătirea U.R.S.S. de un eventual război și combaterea activităților agenturii sovietice de spionaj, propagandă și terorism. În teritoriul ocupat, S.S.I. și-a menținut continuitatea prin agenții fostului S.S.I.A.R., lăsați în conservare.

Autorul a prezentat detaliat dispozitivul S.S.I. de pe Prut. Serviciul dispunea acolo de Frontul de Est – structură informativă teritorială din cadrul Secției I-a Informații, care se ocupa în special de Uniunea Sovietică. Structura Frontului era următoarea: Agentura Frontului (căutarea informațiilor) și Front (analiza-evidența informațiilor). Șeful Agenturii Frontului de Est era lt.-col. (apoi col.) Vasile Pallius (conspirativ Gheorghe Ionescu), ajutat de Nicolae Trohani, iar șef al Frontului de Est era lt.-col. Grigore Ernescu. Frontul de Est avea câteva centre informative – Centrul Nr. 1 Informații Suceava (retras de la Cernăuți), Centrul Nr. 2 Informații Iași (retras în vara anului 1940 de la Chișinău) și Centrul Nr. 3 Informații Galați, cu un Subcentru Informativ Nr. 3b la Tulcea – în sarcinile cărora intra culegerea diverselor informații din Moldova, Basarabia, nordul Bucovinei și din spațiul sovietic, precum și identificarea agenților inamici.

Este explicat și mecanismul de lucru a structurilor teritoriale. La solicitarea Centralei S.S.I. de la București, Frontul îi înainta Agenturii Frontului „cereri informative”, cu chestiunile care interesau și care trebuiau cercetate sau verificate în teren. Acestea ajungeau pentru executare la centrele de informații, în baza cărora se stabileau problemele de cercetat și misiunile pentru agenții externi. Pe „cererea informativă” primită, șeful centrului nota în dreptul fiecărei chestiuni de cercetat sau de verificat, numele conspirativ al agentului care trebuia să se ocupe de executare. Dacă era vorba de o chestiune cu caracter general, care se referea la întreaga Basarabie sau Bucovina, investigarea sau verificarea se făcea de către toți agenții-informativi.

Actualizarea informației se efectua prin verificări periodice în teren, executate de agență (observare, interogarea refugiaților basarabeni și bucovineni sau prin interogarea de către personalul specializat, a spionilor sovietici arestați). Spre exemplu, prin anchetarea informativă a spionilor sovietici prinși de organele S.S.I., s-au obținut (și actualizat) date și informații valoroase privind amplasamentul trupelor sovietice din Basarabia și Bucovina, care au fost puse la dispoziția factorilor de decizie ai Armatei române, pentru elaborarea planurilor de campanie și a directivelor operative.

În mod aparte, autorul a expus contribuția S.S.I. la cunoașterea situației din Basarabia ocupată. Au fost analizate mai multe „note informative”, în care era prezentată situația militară, politică și social-economică din Basarabia. Este remarcat fluxul continuu de informații din Basarabia, care a fost pus la dispoziția autorităților române centrale, în vederea cunoașterii realităților din Basarabia și adoptarea măsurilor politico-militare care se impuneau.

În a doua jumătate a anului 1940, a avut loc operațiunea de repatriere a germanilor din Basarabia și Bucovina sovietică în Reich-ul german. S.S.I. a încercat să urmărească prin agenții săi desfășurarea acestei acțiuni, deoarece – având în vedere probabilitatea declanșării unui război germano-sovietic – a fost folosită și pentru recrutarea de spioni: serviciile speciale sovietice au încercat să recruteze spioni din rândul celor care plecau în Germania, iar serviciile secrete germane – din rândul celor care rămâneau pe loc. S.S.I. deținea informația potrivit căreia, în timpul operației de repatriere a etnicilor germani, în centrele de repatriere din Basarabia au avut loc fricțiuni între reprezentanții oficiali germani și sovietici. Deocamdată, autorul nu a găsit în unitățile arhivistice nici o „notă” a S.S.I., care să prezinte cauzele fricțiunilor. Însă, din documentele N.K.V.D. publicate [81, p. 101-104, 106-112, 113-117, 118-121], rezultă că, neînțelegeri au existat și destul de multe: începând cu divergențele apărute pe marginea evaluării averilor repatriaților (sovieticii subevaluau, iar germanii supraevaluau) și terminând cu protestele reciproce față de tentativele de a convingere cât mai multe persoane, să se repatrieze în Germania (tentative ale oficialilor germani) sau să rămână pe loc (încercări ale oficialilor sovietici).

Autorul a examinat și activitatea contrainformativă a S.S.I. pe hotarul estic al României. Au fost prezentate cazuri de spionaj, descoperite de organele S.S.I. și măsurile pentru neutralizarea colaboratorilor organelor secrete sovietice, de pe teritoriul României.

În subcapitolul „Organele informative militare românești și activitatea lor pe noua graniță sovieto-română”, a fost prezentată și activitatea informativă și contrainformativă a organelor militare de informații române, de pe granița cu U.R.S.S. Una din concluziile „notelor informative”, înaintate de aceste organe autorităților române, evidențiată de autor, este că, U.R.S.S. luase toate măsurile pentru a fi gata de orice eventualitate, iar armatele sale să poată trece cu ușurință de la acțiunea defensivă la acțiunea ofensivă.

În preajma campaniei antisovietice prioritară pentru S.S.I. a devenit studierea problemelor de ordin militar – potențialul militar al U.R.S.S., dispozitivul strategico-militar din Basarabia și nordul Bucovinei etc. În prima jumătate a anului 1941, accentul era pus anume pe obținerea informațiilor de acest gen. Toate aceste informații erau extrem de necesare conducerii României, care, în cazul agresiunii sovietice, să poată riposta în mod adecvat.

Serviciile de informații ale României au atestat însemnate concentrări de forțe militare sovietice la est de Prut, iar incidentele de frontieră aveau loc aproape zilnic (care în multe cazuri se soldau cu ocuparea de către ostașii sovietici a noi și noi sectoare din teritoriul românesc). În

aceste condiții, planul de operații al Armatei române a fost modificat, reieșind din situația existentă. În ipoteza unui atac la frontiera răsăriteană a României, era prevăzută evacuarea Moldovei și retragerea armatei pe un aliniament de apărare pe linia Dunăre – Brăila – Galați. Misiunea Militară germană din România i-a propus M.St.M. al Armatei române, ca într-o astfel de ipoteză să ocupe poziții de apărare a întregii Moldove pe linia Prutului. Trupele germane de instrucție (Divizia 13 motorizată) urmau să sprijine Armata română, iar Divizia 16 blindată – să servească drept rezervă. Hitler a fost de acord cu un asemenea plan militar, demonstrând totodată că, își ține promisiunea luată cu ocazia dictatului de la Viena din 30 august 1940 – de garantare a hotarelor României.

În **Capitolul 4**, intitulat **„Organele informative și contrainformative românești din Basarabia în anii 1941-1944”**, este prezentată participarea organelor de informații românești la eliberarea Basarabiei, instalarea, organizarea și activitatea structurilor S.S.I. în provincia eliberată.

În contextul pregătirilor României de război, în luna mai 1941, a fost înființat Eșalonul Mobil al S.S.I. (denumit codificat Detașamentul „Vulturul”) – un S.S.I. în miniatură, menit să coordoneze întreaga activitate a subdiviziunilor S.S.I. din zona frontului, deplasându-se în spatele armatelor de operații pentru asigurarea suportului informativ necesar. Eșalonul avea și misiuni informative, contrainformative, de contrasabotaj și contraterorism. Trebuia să asigure un flux informativ continuu, atât de necesar planificării și luării deciziilor politico-militare. Inițial, conducerea Eșalonului a fost asigurată de însăși directorul general Eugen Cristescu, iar mai apoi, de col. Ioan Lissievici (zis „Vulpescu”), care a preluat conducerea Eșalonului în preajma eliberării Chișinăului, la mijlocul lunii iulie 1941.

Înainte de declanșării războiului împotriva U.R.S.S., la 10 iunie 1941, șefii centrelor S.S.I. de pe granița româno-sovietică, au primit dispoziții să pregătească condițiile necesare recrutării de agenți în Basarabia și Bucovina. Pentru realizarea acestei misiuni, centrele informative dispuneau de agenți originari din teritoriile Basarabiei și a nordului Bucovinei, care trebuiau acum să îndeplinească funcția de indicatori, recomandând persoanele potrivite.

Subdiviziunile Eșalonului Mobil al S.S.I., care au urmat armatele de operații, au fost: Centrul Informativ Suceava, deplasându-se pe axul Suceava – Cernăuți – Moghilev; Centrul Informativ Iași, deplasându-se inițial pe axul Iași – Chișinău, apoi Chișinău – Tiraspol; Centrul Informativ Galați, deplasându-se pe axul Galați – Cetatea Albă. Printre misiunile acestor centre era procurarea diverselor documente, ordine operative, hărți etc., exploatarea informativă a dezertorilor și prizonierilor.

Conform ordinelor Președinției Consiliului de Miniștri și ale M.St.M., principalele misiuni ale Eșalonului Mobil și ale centrelor informative înaintate ale S.S.I., atașate marilor unități române de pe frontul de est, au fost: 1) procurarea informațiilor despre armatele sovietice angajate în lupte; 2) apărarea spatelui Armatei române de acțiunile de spionaj, sabotaj și terorism; 3) recuperarea oricăror documente militare sovietice găsite pe câmpul de luptă (ordine operative, hărți, instrucțiuni, directive, broșuri, regulamente, telegrame etc.). De asemenea, cadrele Eșalonului Mobil erau obligate să asiste la interogarea prizonierilor de război, a dezertorilor și partizanilor. Datele și materialul informativ procurat, trebuiau sintetizate sub forma unor rapoarte și înaintate direct șefului Secției I-a Informații pentru analiză, sinteză și valorificare. Având în vedere aceste misiuni bine stabilite, autorul subliniază că, S.S.I. a fost un

organ de informații și nu unul de represiune, așa precum se susținea în istoriografia sovietică și se mai susține în unele lucrări din spațiul ex-sovietic.

Acțiunile armate împotriva Uniunii Sovietice au început în zorii zilei de 22 iunie 1941. România avea ca obiectiv eliberarea Basarabiei, a nordului Bucovinei și a Ținutului Herța, care s-a realizat până la 26 iulie 1941, când aceste teritorii au revenit în totalitate sub suveranitatea românească.

Odată cu reinstalarea autorităților militare și civile în teritoriile eliberate, în Basarabia au revenit și organele (centrele) S.S.I. din componența Frontului de Est. Necesitatea instalării centrelor contrainformative (cu subcentrele din subordine) în Basarabia și Bucovina, și nu doar a rezidențelor, era dictată de poziția geografică periferică a acestor teritorii (asemenea centre și subcentre existau pe toate granițele României) și de evenimentele politico-militare din estul țării. În teritoriile dezrobite, ca și în restul României, S.S.I. a folosit sistemul rezidențelor conspirative, care aveau sedii în orașele de reședință. Rezidențele se subordonau subcentrelor sau centrului de la Chișinău.

Autorul menționează că, structurile S.S.I. din Basarabia au avut atât misiuni informative, cât și contrainformative, și anume: informarea în legătură cu starea de spirit a populației locale (pe categorii sociale și etnice), ce discută populația și ce zvonuri răspândește, atitudinea față de măsurile Guvernului; moralul soldaților români, germani și italieni din unitățile care staționau în aceste teritorii ori care mergeau sau veneau de pe front; informarea asupra situației politice și social-economice din zona de activitate (aproape toate subdiviziunile S.S.I. aveau elaborată monografia județului în care activau); identificarea și combaterea mișcărilor subversive; identificarea partizanilor și agenților sovietici de spionaj, propagandă și terorism, sosiți pe cale aeriană sau terestră; identificarea persoanelor care au făcut parte din administrația sovietică sau au colaborat cu aceasta; supravegherea membrilor sau simpatizanților curenților politice (liberali, țărăniști, comuniști, legionari, cuziști, ucraineni naționaliști), care, alături de unele secte religioase, au fost scoase în afara legii; supravegherea suspecților, a unor minoritari etnici (germani, evrei) etc. Deci, activitatea pe teren consta în procurarea materialului informativ și contrainformativ (care trebuia să includă toată multitudinea de probleme din sectorul de activitate – starea de spirit, administrația, economia, mișcările politice, cultura, sectele religioase, Biserica ortodoxă, minoritarii etnici etc.), în baza căruia erau întocmite „note informative”, înaintate pe scară ierarhică. De asemenea, subcentrele și rezidențele, la cerere, înaintau centrelor informative studii de documentare asupra diverselor probleme din sectoarele lor de activitate. Centrele informative întocmeau „note informative”, pe care le trimeteau Centralei S.S.I. din București, unde erau sintetizate și aduse la cunoștința conducerii de stat și în special, generalului Ion Antonescu, conducătorul statului, pentru luarea deciziilor.

În Basarabia, cu sediul la Chișinău, activa Centrul de Informații Nr. 2 Chișinău al S.S.I., condus de maiorul Gheorghe Balotescu. Autorul atrage atenția că, Centrul și-a desfășurat activitatea pe o arie ce depășea limitele geografice ale Basarabiei, incluzând o parte din teritoriul Transnistriei (jud. Balta, Ananiev, Dubăsari, Tiraspol și sectorul Pervomaisk din jud. Ovidiopol). Avea în subordine Subcentrele contrainformative Cetatea Albă (înființarea căruia este relatată detaliat) și Bălți, precum și Rezidențele Tighina, Chilia, Ananiev, Balta, Dubăsari, Pervomaisk și Lăpușna. Autorul a prezentat, în baza documentelor pe care le-a avut la dispoziție, date importante referitoare la activitatea unora dintre aceste organe. Documente care să reflecte

activitatea Subcentrului Bălți și a Reziđențelor Chilia și Lăpușna autorul nu a depistat în arhivele cercetate.

După instalarea în teritoriul Basarabiei, primele măsuri luate de Centrul de informații al S.S.I. de la Chișinău au fost: asigurarea prin cadrele existente din subordine, a liniștii și siguranței teritoriului; recrutarea de agenți în vederea organizării unei bune agenturi informative și contrainformative; verificarea suspecților, în scopul identificării tuturor elementelor subversive (simpatizanți comuniști, agenți de spionaj, propagandă și terorism); identificarea tuturor agenților S.S.I. rămași în teritoriile ocupate sau care au plecat în misiune și nu s-au reîntors; informarea autorităților asupra situației din teritoriile dezrobite etc.

S.S.I. a contribuit informativ la verificarea persoanelor care au rămas în anul 1940 sub ocupația sovietică, autoritățile căutând să-i identifice pe toți cei care au colaborat cu ocupantul, s-au manifestat ostil intereselor românești ori s-au retras împreună cu sovieticii. Concomitent, au fost căutate jertfele represiunilor bolșevice și în general, trebuiau procurate cât mai multe informații despre fostul regim. S.S.I. și-a adus un aport considerabil la descoperirea unui șir de crime ale regimului sovietic, cum ar fi gropile comune din curtea fostului Consulatului italian din Chișinău, Ismail, Cetatea Albă etc. Căutarea persoanelor dispărute în timpul ocupației sovietice a Basarabiei, a prevăzut și identificare de către structurile S.S.I., pe județe, a celor deportați de sovietici în Siberia.

Aria preocupărilor informative ale Centrului Nr. 2 Informații Chișinău era extrem de vastă. Organele din subordine erau însărcinate să culeagă informații despre situația din administrație, din domeniul politic, social-economic și cultural, pe care le raportau prin „note informative” periodice, destinate factorilor de decizie ale Statului român. Spre exemplu, erau aduse la cunoștință chiar și detalii despre cantitatea recoltei la hectar, în ce proporție s-a realizat planul agricol, evoluția numărului întreprinderilor comerciale și industriale din județ în anumit interval de timp etc. Erau semnalate diverse probleme, dificultăți, lipsuri.

O importantă componentă din activitatea Centrului S.S.I. de la Chișinău, a constituit-o acțiunea contrainformativă – de identificare și anihilare a agenților inamici, care aveau în general, misiunea destabilizării situației social-politice și culegerea de informații. Autorul a scris despre combaterea principalelor pericole la adresa securității în Basarabia – agenții de propagandă, spionaj și terorism, printre care erau unii localnici, dar în special, parașutiștii și partizanii sovietici. În baza documentelor de arhivă, autorul a ajuns la concluzia că, organele de siguranță și informații românești din Basarabia, în câteva luni de la eliberarea provinciei, au reușit să asigure liniștea și ordinea. Concluziile autorului sunt confirmate de aprecierile unor autori ruși [50, p. 132], [71, p. 46-47].

La finalul capitolului, sunt examinate activitățile organelor militare de informații române din Basarabia. Este evidențiată contribuția Centrului de Informații „A” și a Centrului de Informații „B”, în campania militară de eliberare a Basarabiei, a nordului Bucovinei și a Ținutului Herța.

După deplasarea Centrul de Informații „B” peste Nistru, în Basarabia, misiunile lui au fost preluate de Biroul Statistic Militar Chișinău, condus de lt.-col. V. Nicolau. Împreună cu centrele de informații de pe granița României, birourile statistice militare erau organe informative ale M.St.M. al Armatei române, din interiorul țării, plasate încă din perioada interbelică în cele mai importante orașe – centre politice, social-economice și culturale. Ele se ocupau de identificarea și supravegherea activității indivizilor considerați suspecți și periculoși

pentru siguranța statului. Erau preocupate de problema legionară, comunistă, de activitatea politică a muncitorilor în fabrici, de activitatea minorităților etnice, în special a iredentei bulgare, maghiare și ucrainene, și de contraspionajul intern (identificarea și anihilarea spionilor trimiși în România de statele inamice). Aceste Birouri se aflau în subordinea directă a Secției a II-a a M.St.M. și erau astfel denumite pentru a ascunde adevăratele misiuni pe care le aveau. În activitatea sa, Biroul Statistic Militar Chișinău a colaborat cu Centrul nr. 2 Chișinău al S.S.I. și cu centrele de informații ale M.St.M. aflate pe front. Spre exemplu, la 19 noiembrie 1943, M.St.M., Secția a II-a i-a înaintat Centrului „H” o listă trimisă de S.S.I. cu 28 de basarabeni aflați în U.R.S.S. și întrebuițați de serviciile de informații sovietice în misiuni de spionaj și terorism. Aceștia, în cazul identificării, trebuiau trimiși spre cercetări Biroului Statistic Militar Chișinău. Iar la 23 martie 1944, Biroul Statistic Militar Chișinău îi cerea relații Centrului de Informații „H” asupra situației militare din sectoarele Vadul lui Rașcov (jud. Soroca), Balta și Dubăsari (Transnistria), pentru a raporta autorităților basarabene dacă se impunea sau nu evacuarea teritoriului.

În ultima fază a campaniei din est, activitățile S.S.I. au fost dublate de cele ale Centrului de Informații „B” și „H”, și ale Biroului Statistic Militar Chișinău, care au contribuit la asigurarea fluxului informativ, referitor la situația din Basarabia.

În **Capitolul 5**, numit „**Structurile informative românești din Basarabia în ultima fază a Campaniei din Răsărit**”, este analizat efortul S.S.I., începând cu finele anului 1943, pentru asigurarea fluxului informativ din Basarabia, în eventualitatea reocupării acesteia de către armatele sovietice. O atenție deosebită a fost atrasă examinării activității informative și contrainformative a organelor de informații ale Armatei române, în spațiul dintre Nistru și Prut. La finalul capitolului au fost prezentate măsurile și acțiunile echipelor SMERȘ, intrate în Basarabia, pentru descoperirea agenturii serviciilor speciale românești.

De la finele anului 1942, situația de pe front s-a schimbat în favoarea Armatei sovietice, ceea ce a impus armatele româno-germane să se retragă continuu spre vest. Deja la sfârșitul anului 1943, frontul era în apropierea Transnistriei. În acest condiții, s-a decis înființarea unei agenturi, care să rămână pe loc, în eventualitatea retragerii autorităților române din Transnistria, Basarabia și Bucovina, în vedere asigurării fluxului informativ din teritoriile ocupate.

Centrul S.S.I. de la Chișinău urma să treacă de la activitatea informativă la cea contrainformativă, iar în cazul retragerii din Basarabia, trebuia să se stabilească la Iași, unde să organizeze două subcentre: unul la nord, la limita dintre jud. Botoșani și Iași, și altul la sud, la Huși.

Planul organizării unei agenturi acoperite, pentru teritoriilor care putea fi ocupate de inamic, a fost aprobat de conducerea S.S.I. și trimis la 23 noiembrie 1943, organelor teritoriale vizate. Au fost luate toate măsurile pentru realizarea planului. Însă, timpul era prea scurt, iar lucrul decurgea greu, deoarece în condițiile iminenței invaziei sovietice, recrutările de agenți erau dificile. Până la 1 ianuarie 1944, în Basarabia au fost recrutate două persoane ca agenți-radiotelegrași (pentru Cahul și Chișinău), 5 erau în curs de recrutare ca agenți-radiotelegrași (pentru Arciz, Chișinău, Tighina, Bălți și Ismail) și 21 era indicate și în curs de verificare pentru recrutare ca rezidenți, agenți, gazde, curieri (în Bălți, Orhei, Soroca, Cetatea Albă și Ismail).

O importantă activitate informativă și contrainformativă în Basarabia, în ultima fază a Campaniei din Răsărit, au desfășurat organele de informații ale Armatei române. În prima jumătate a lunii martie 1944, Centrul „B” pregătea evacuarea de la Tiraspol în Basarabia. Urma

să acționeze, în partea de nord a Basarabiei și Transnistriei, prin Subcentrele sale Nr. 4 „Râbnița” și Nr. 3 „Moghilev”.

La 29 martie 1944, Secția a II-a a M.St.M. a anunțat că, limitele zonelor de acțiune ale Centrelor „A”, „B” și „H” se prelungeau, după cum urmează: între Centrul „A” și „B”, prin Tg. Frumos (Centrul „A”), Băcești, Stănișești, Tecuci (Centrul „B”); între Centrul „B” și „H”, prin Orhei (Centrul „H”), Vorniceni, Bujorul, Sud Albița, râul Prut până la vărsarea lui în Dunăre (Centrul „B”). Axul de deplasare (retragere) pe timpul operațiilor a centrelor informative era: Fălticeni, Roman, Bacău, Focșani (pentru Centrul „A”), Iași, Vaslui, Bârlad, Nămolosa (pentru Centrul „B”), Chișinău, Huși, Bârlad, Focșani (pentru Biroul Statistic Militar Chișinău). Rezidența Iași a Biroului Statistic Militar Chișinău trecea în subordinea Centrului „B”. Sub presiunea frontului și Centrul „H” s-a retras spre vest, pe parcursul lunii martie-aprilie 1944, pe itinerarul Nikolaev – Odessa – Tiraspol – Tighina.

În teză sunt examinate câteva cazuri, documentate de centrele de informații ale M.St.M., privind abuzurile trupelor germane în Basarabia, în timpul retragerii, dar și incidentele dintre militarii români și germani.

În vederea prevenirii actelor abuzive, de teroare și sabotaj din partea militarilor în Basarabia, la mijlocul lunii mai 1944, Comandamentul General al Etapelor a emis o ordonanță, în conformitate cu „Decretul-Lege nr. 664/1944”, potrivit căruia se pedepseau cu moartea toți acei care furau sau distrugeau bunurile statului și ale particularilor, comiteau atentate sau jafuri, provocau incendii, inundații sau surpări, împiedicau misiunile de salvare, otrăveau apele etc.

La sfârșitul lunii martie-începutul lunii aprilie 1944, frontul s-a stabilizat pe linia Rădăuți – Verba – Kolomeia – Suceava – Pașcani – Sculeni – Orhei – Dubăsari – râul Nistru până la Marea Neagră. Centrul „H”, care s-a evacuat la Galați, a primit ordin să revină cu subcentrele sale la est de Prut. Din punct de vedere informativ și contrainformativ, Centrul urma să acționeze pe teritoriul Basarabiei, în interesul M.St.M. (Secția a II-a), a Comandamentului Armatei a III-a și a elementelor marilor unități române și germane din zonă, pe următoarele direcții: 1) Orhei – Chișinău – Hâncești, 2) Tighina – Tarutino – Bolgrad și 3) Cetatea Albă – Tătărași – Ismail. La 23 aprilie 1944, Centrul „H” a sosit la Chișinău, fiind atașat Diviziei 14 Infanterie române. În aceeași zi, lt.-col. V. Nicolau, cu tot serviciul său, Biroul Statistic Militar Chișinău, a plecat la Focșani.

La fel ca și structurile S.S.I. din Basarabia, Bucovina și Transnistria, organele militare de informații de acolo au primit misiunea constituirii unei rețele de observatori, care să intre în activitate, în eventualitatea evacuării acelor teritorii. Recrutarea agenților se făcea cu mare dificultate. Șeful Centrului „H”, lt.-col. D. Bădărău, fiind nemulțumit de această situație, sublinia că, agenții trebuiau recrutați cu mare grijă, căci în loc de rezultate, ar putea demasca și compromite întreaga activitate informativă în teritoriile evacuate. El propunea ca să fie recrutate doar persoanele inițiate în astfel de activități și să fie organizate în grupuri de lucru.

Autorul tezei expune și analizează rezultatele activității de informații și contrainformații a Centrului „H”, care în vara anului 1944, era practic singura autoritate românească din Basarabia cu forță de decizie. În această perioadă extrem de dificilă, notele informative ale Centrului „H” conțineau multe date confuze și contradictorii, dar, cu toate acestea, în mare parte, situația din nordul Basarabiei, ocupată de sovietici, era cunoscută.

La 23 august 1944, guvernul de la București a căzut, iar România a capitulat, trecând de partea Coaliției Națiunilor Unite. Foștii aliați au devenit dușmani, iar Armata sovietică a invadat

teritoriul românesc. După acest eveniment și serviciile de informații românești au trebuit să-și reorienteze activitățile, în conformitate cu noul context politico-militar. Aproape întreaga arhivă a organelor de informații din Basarabia, care conținea și „fișele personale” ale agenților și informatorilor, a fost capturată de sovietici.

În ultima parte a capitolului este examinată activitatea organelor de contrainformații sovietice – intrate în teritoriul Basarabiei cu primele unități militare –, de identificare și anihilare a agenturii organelor de informații românești. Autorul a reconstituit acest episod, inclusiv, pe baza documentelor provenite de la organele de contrainformații SMERȘ, publicate la Moscova.

Organele sovietice de contrainformații erau bine documentate asupra adversarului pe care îl aveau în față – S.S.I., Centrul „B”, Centrul „H”, structurile germane de securitate. Echipele SMERȘ din sectorul de activitate al Centrului „A”, raportau că, din luna mai 1944 și până la începutul lunii august același an, Centrul „A” a lansat în spatele trupelor sovietice 13 agenți, dintre care doar 3 au fost arestați, restul reușind să revină din misiune în teritoriul românesc ori, în continuare, activau în spatele trupelor sovietice.

După realizarea operației „Iași – Chișinău” (20-29 august 1944), trupele sovietice au ocupat întregul teritoriu al Basarabiei. Contrainformațiile sovietice au trecut imediat la identificarea și arestarea colaboratorilor serviciilor speciale române și germane. O muncă intensă, de identificare, s-a desfășurat în lagărele de prizonieri. Acolo a fost depistat și arestat șeful Centrului „H” Theodor Botezatu, Dimitriu-Clipa Alexei, Nițescu Mihail. În baza informațiilor obținute din interogatorii au fost arestați agenții Centrului „H”, lăsați în teritoriul ocupat. O parte din arhiva Centrului „H” nu a putut fi evacuată și a fost descoperită de sovietici, aproape intactă, într-o fântână uscată. De asemenea, au fost arestați agenții S.S.I. din Basarabia.

La 19 noiembrie 1944, Direcția Generală de contrainformații SMERȘ a Comisariatului Poporului pentru Apărare al U.R.S.S., a prezentat o sinteză cu rezultatele obținute de organele SMERȘ pe teritoriul României, privind identificarea și arestarea agenturii serviciilor speciale germane și române. În document se relatează că, până în ziua de 15 noiembrie 1944, au fost arestați în total 794 de colaboratori și agenți ai serviciilor de informații și contrainformații inamice: 47 de funcționari ai serviciilor de informații germane și române, 12 rezidenți ai serviciilor speciale germane și române, 180 de agenți ai serviciilor de informații germane, 546 de agenți ai serviciilor de informații și contrainformații românești, 3 agenți ai spionajului ungar.

După data de 17 septembrie 1944, când a preluat conducerea Serviciului de Informații al Ministerului de Război (fostul S.S.I.), col. Ioan Lissievici a dispus ca toate organele Frontului de Est să fie desființate. Ofițerii și subofițerii au fost disponibilizați și puși la dispoziția Ministerului de Război. Unii dintre funcționarii civili au fost repartizați la alte organe ale Serviciului, iar alții au fost concediați. Cea mai mare parte a arhivei Frontului de Est a fost distrusă.

Mulți funcționari ai structurilor S.S.I. de pe fostul Front de Est nu au fost arestați imediat, ci trecuți pe Frontul de Vest, lăsați să contribuie la victoria asupra Germaniei naziste și numai după încheierea războiului, au fost arestați și condamnați pentru activitățile de pe frontul antisovietic.

Astfel, odată cu înfrângerea României în războiul împotriva U.R.S.S., s-a încheiat un capitol important – cu victorii și drame – din istoria serviciilor speciale românești. A început perioada reorganizării lor după modelul sovietic, iar în Basarabia au fost reinstalate aceleași organe ale N.K.V.D.-N.K.G.B., care au activat acolo în anul de ocupație 1940/1941.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În urma cercetărilor efectuate privind organizarea și activitatea serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944, considerăm că, scopul și obiectivele demersului nostru au fost realizate, **concluziile generale** fiind următoarele:

1. Analiza istoriografiei temei ne-a arătat că, primele lucrări dedicate istoriei serviciilor de informații românești au fost publicate în România la începutul secolului XX, autorii lor axându-se, în principal, pe elucidarea istoricului și activității organelor polițienești din epocă. În perioada comunistă, abordarea activității serviciilor de informații din perioada burgheză de către istoricii români, s-a schimbat radical, din cauza principiilor impuse de propaganda comunistă. După prăbușirea regimului comunist din România, numărul lucrărilor dedicate activității serviciilor de informații românești a fost într-o continuă creștere, au fost editate mai multe studii, culegeri de documente, dicționare, memorii etc. Însă, lucrări exclusiv la tema tezei nu au fost publicate. În istoriografia sovietică, prezentarea activității serviciilor de informații și siguranță românești din anii 1918-1944, s-a făcut în stilul caracteristic, episodic și tangențial, în contextul prezentării mișcării comuniste și a mișcării de partizani din Basarabia. Tratarea unilaterală și ideologizată a făcut ca problematica abordată să rămână în mare parte necunoscută. În spațiul ex-sovietic (în special, în Ucraina și Federația Rusă), lucrări exclusiv la temă nu există, în pofida desecretizării documentelor de arhivă în Federația Rusă, Ucraina etc. Mai mult, puținele lucrări, care ating tematica tezei, au preluat din limbajul și tezele istoriografiei sovietice. În Republica Moldova interesul istoricilor față de această temă a fost scăzut, deoarece a primat dorința pentru clarificarea și cunoașterea cadrului general al dezvoltării Basarabiei în anii 1918-1944, necunoscut până atunci, din cauza falsurilor și interdicțiilor comuniste. De asemenea, prioritară a fost investigarea activității organelor de securitate sovietice din Basarabia/ R.S.S.M., și în special, a componentei represive. În istoriografia occidentală lucrări la tema tezei nu au fost identificate.

2. Instaurarea organelor de informații, contrainformații și siguranță românești în Basarabia s-a produs imediat după Marea Unire (27 martie 1918), prin extinderea treptată a structurilor Ministrului de Interne al României în teritoriul dintre Prut și Nistru, într-un context intern și extern extrem de dificil, cu o mulțime de factori de destabilizare (comunist, albgardist, naționalist ucrainean). Au fost constituite două regimente de jandarmi, chesturi de poliție și un Subinspectorat al Siguranței Generale a Statului cu sediul la Chișinău, transformat, după reforma din anul 1929, în Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău. Subinspectoratul avea în subordine, în fiecare județ, brigăzi de siguranță sau servicii de siguranță (cu efective mai mari), în funcție de suprafața județului, numărul populației, situația politică din județ, amplasarea geografică etc. Până în anul 1923, a funcționat Directoratul de Interne al Basarabiei, care coordona activitatea polițienească din punct de vedere administrative.

3. Primele măsuri ale Siguranței Generale a Statului și ale organelor de informații aparținând Grupului de Divizii „General Popovici” au vizat asigurarea stabilității, absolut necesare procesului de integrare a Basarabiei în cadrul României Mari. Ulterior, efortul Siguranței s-a concentrat pe menținerea ordinii interne, prin identificarea anticipativă a pericolelor de orice natură, îndreptate împotriva ordinii publice și a siguranței statului și cetățenilor. Organele militare de informații românești de pe Nistru au fost preocupate de stabilirea potențialului militar sovietic, a intențiilor politico-militare sovietice etc., în vederea

contracărării amenințărilor la adresa securității României și a pregătirii răspunsului la un eventual atac militar din Est. Agenții lansați peste Nistru au acționat în condiții extrem de dificile, într-un teritoriu controlat de mai multe forțe politice adverse, reușind să aducă informații importante, necesare factorilor decidenți.

4. Condițiile în care au lucrat aceste organe în Basarabia au fost cu totul deosebite față de cele din restul țării. Proximitatea față de U.R.S.S., făceau ca riscurile de instabilitate în Basarabia să fie sporite. U.R.S.S. revendica acest teritoriu și dorea să realizeze „exportul revoluției proletare” în România și în restul statelor Europei. În câțiva ani de la Marea Unire, acțiunea subversivă comunistă a căpătat un caracter tot mai agresiv – de la propagandă prin manifeste, la comiterea de acte teroriste, prin care urmăreau producerea stării de panică, a neîncrederii populației față de autorități, să provoace o rebeliune, cu scopul răsturnării ordinii existente. În pofida puternicilor acțiuni sovietice, organele de informații și siguranță românești au reușit să mențină ordinea, liniștea și stabilitatea în Basarabia.

5. În anul 1929 a avut loc principala reformă a Ministerului de Interne din perioada interbelică, care a fost un salt calitativ nou în organizarea polițienească din România. În urma ei a fost înființată Direcția Generală de Poliție, iar în Basarabia autoritatea polițienească supremă era Inspectoratul Regional al Poliției Chișinău, cu chesturi de poliție, detașamente de poliție și comisariate de poliție în subordine. Fiecare dintre aceste subdiviziuni avea câte un birou al siguranței, prin care s-a continuat munca de prevenire și de combatere a activităților subversive. Reforma din anul 1929 a contribuit la ridicarea standardelor din organele de poliție, accentual fiind pus pe profesionalism și eficiență.

6. Personalul structurilor de siguranță era unul neomogen din punct de vedere al pregătirii și moralității: au existat funcționari corupți și cu o pregătire slabă, dar și polițiști care au dat dovadă de abnegație și înalt profesionalism, urcând până la cele mai înalte trepte ierarhice. Astfel că, nu se poate susține categoric că, funcționarii trimiși la post în Basarabia au fost dintre elementele cele mai slabe. Tot atât de adevărat este că, față de Basarabia, unde acțiunea subversivă era foarte puternică, se impunea din partea autorităților centrale de la București o atenție mult mai serioasă.

7. Înființarea în anul 1924 a S.S.I.A.R., a dat o nouă anvergură serviciilor speciale românești și în special, celor cu profil militar. În Basarabia, pe granița de est a României, au fost instalate Centrul de Informații „B” și Biroul Statistic Militar Chișinău, cu misiunea procurării, în primul rând, a informațiilor cu caracter militar despre potențialul inamic. De asemenea, aceste organe informative au ținut la curent autoritățile de la Chișinău și București, cu situația din alte sectoare ale vieții din Basarabia. Au rivalizat în domeniul informațiilor și contrainformațiilor cu organele Siguranței Generale a Statului.

8. În preajma anexării Basarabiei, a nordului Bucovinei și a Ținutului Herța (28 iunie 1940), organele de informații românești din Basarabia au estimat corect intențiile agresive ale U.R.S.S., care se vor materializa, în scurt timp, prin anexarea teritoriilor din estul României. Veridicitatea acestor semnale, venite de la serviciile de informații românești, ne demonstrează capacitatea lor înaltă de procurare și analiză a informațiilor, care a permis furnizarea factorilor decidenți ai României, a unor evaluări corecte și obiective referitoare la starea politico-militară de la hotarul estic al țării.

9. În urma anexării Basarabiei, nordului Bucovinei și a Ținutului Herța de către U.R.S.S. (la 28 iunie 1940), serviciile de informații românești s-au retras pe noua graniță

româno-sovietice, de pe linia râului Prut, unde și-au poziționat dispozitivul informativ și contrainformativ. În teritoriile ocupate s-au instalat organele N.K.V.D., cu competențe informative, contrainformative și de represiune. Pierderile teritoriale suferite de România în vara anului 1940, au dus la instalarea guvernului generalului Ion Antonescu, care, la 8 septembrie 1940, a înființat Serviciului Special de Informații (S.S.I.) al Președinției Consiliului de Miniștri (prin reorganizarea S.S.I.A.R.), devenit în perioada următoare, principala structură de informații a României.

10. Pe noua graniță sovieto-română, atât S.S.I., cât și organele specializate ale Armatei române, au desfășurat activități specifice pentru cunoașterea situației din teritoriile ocupate, a intențiilor politico-militare ale U.R.S.S. în privința României. După 28 iunie 1940 au venit semnale privind pregătirea U.R.S.S. de război, în care România inevitabil urma să fie implicată. În permanență au fost procurate date și informații din teritoriul ocupat (de la refugiații din Basarabia și prin agenții externi, trimiși în misiuni informative), astfel încât intrarea României în război a reprezentat o punere în practică a potențialului informativ obținut anterior.

11. Structurile de informații românești s-au implicat în Campania din Răsărit a Armatei române, venind în sprijinul unităților militare cu informațiile necesare planificării acțiunilor armatei de operații și prevenirii, și combaterii actelor subversive. După încheierea operațiilor militare de eliberare a Basarabiei (26 iulie 1941), la Chișinău s-a instalat Centrul S.S.I. Nr. 2 Chișinău, cu subdiviziuni – rezidențe și subcentre – în întregul teritoriu al Basarabiei (inclusiv, în unele zone ale Transnistriei), care au furnizat informații din diverse domenii ale vieții factorilor de decizie, pentru o cât mai bună administrare a Basarabiei și dezvoltare social-economică și culturală a provinciei. În acțiunea contrainformativă, s-a urmărit identificarea pericolelor și a factorilor de instabilitate. Până la finele anului 1941, s-a reușit identificarea și arestarea elementelor periculoase, lăsate pe loc de autoritățile sovietice în retragere, cu misiuni de terorism și spionaj. Organele informative ale armatei erau prezente prin Centrul de Informații „B”, iar după plecarea acestuia pe front, de Biroul Statistic Militar Chișinău, care au contribuit mai mult, la asigurarea fluxului informativ, în ultima fază a Campaniei din Răsărit.

12. La sfârșitul anului 1943, când reocuparea sovietică a Basarabia devenea iminentă, serviciile de informații românești din Basarabia au luat măsuri pentru recrutarea unei agenturi, care să rămână în teritoriu, în eventualitatea retragerii autorităților române, cu misiunea furnizării de informații din teritoriile ocupate. De subliniat este că, nu s-a pus problema lăsării pe loc a unor echipe teroriste, așa precum au făcut sovieticii, la retragerea din Basarabia în vara anului 1941. Deși planul a eșuat, din cauza crizei de timp, elaborarea lui ne arată că, guvernul român nu accepta abandonarea Basarabiei, iar retragerea era văzută doar ca o măsură provizorie, luată sub presiunea inamicului.

13. După capitularea României la 23 august 1944, structurile sovietice de contrainformații SMERȘ au reușit să captureze o bună parte din arhivele serviciilor de informații românești din Basarabia și să identifice agentura lăsată între Nistru și Prut. Contrainformațiile sovietice au acționat energic, profitând de elanul armatelor sovietice de operații, executându-și misiunea de contraspionaj în Basarabia, într-un timp foarte scurt. Activitățile de căutare a agenților serviciilor speciale românești, lăsați în Basarabia, au continuat și după anul 1944, fiind desfășurate de organele SMERȘ și N.K.G.B. din R.S.S. Moldovenească și R.S.S. Ucraineană.

În baza concluziilor și a generalizărilor de mai sus, putem formula următoarele **recomandări și propuneri:**

1. Continuarea cercetărilor pe direcția istoriei organelor de siguranță și informații românești din Basarabia, având în vedere bogatul material arhivistic, insuficient explorat, din arhivele de la Chișinău (A.N.R.M., S.I.S., M.A.I.). Subiectele de interes, care necesită o cercetare mai profundă, ar fi: infiltrarea agenților sovietici în structurile de siguranță românești; corpul funcționarilor Siguranței din Basarabia; serviciile de informații în timpul „răscoalelor” de la Hotin și Tighina (1919), Tatar-Bunar (1924); reflectarea activității serviciilor de informații în presa timpului etc.

2. Realizarea unei investigații complexe privind activitatea organelor jandarmeriei și a poliției din Basarabia în anii 1918-1944.

3. Cercetarea, în baza documentelor depozitate la A.N.R.M., a activității Serviciilor Pretorale ale unităților Armatei române pe Frontul de est. Menționăm că, în A.N.R.M. se găsește o bună parte din documentele militare românești nevalorificate.

4. Studiarea vieții politice și social-economice din Basarabia interbelică și din anii celui de-al Doilea Război Mondial, prin prisma documentelor (depozitate în A.N.R.M., fondurile 680 „Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău”, 706 „Cabinetul civilo-militar pentru administrarea Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei” și altele) provenite de la structurile Siguranței și de la alte organe polițienești și de informații din Basarabia.

5. Pentru întregirea tabloului istoric, referitor la activitatea organelor de informații și siguranță din Basarabia/ R.S.S.M. în secolul XX, ar fi indicată cercetarea, în baza documentelor din Arhiva S.I.S. și Arhiva M.A.I. ai Republicii Moldova, a activității N.K.V.D.-N.K.G.B.-M.A.I.-K.G.B. al R.S.S.M. (mai detaliat, vezi lista temelor propuse spre cercetare în anexa 1).

Având în vedere că, lucrarea conține un bogat material factologic și informativ, rezultatele obținute pot fi utilizate în scopuri științifice, didactice, instructiv-educative și administrative, având următoarea **aplicabilitate practică**:

1. completarea lucrărilor de specialitate (speciale și generale), referitoare la istoria serviciilor secrete și istoria Republicii Moldova;

2. utilizarea datelor și informațiilor prezentate în teză, la elaborarea lucrărilor științifice și didactice din domeniul juridic și polițienesc;

3. elaborarea unor cursuri universitare, în special pentru instituțiile specializate – pentru pregătirea și perfecționarea cadrelor din sistemul organelor securității naționale;

4. luarea în considerare a rezultatelor științifice obținute de către factorii de decizie, în procesul de reformare/ restructurare a organelor de informații și ordine publică.

contribuția la facilitarea dialogului dintre societatea civilă și serviciile de informații, precum și la înlăturarea stereotipurilor și prejudecăților legate de activitatea structurilor de securitate.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexe Vl. România secretă. București: Elit, 2004. 249 p.
2. Bianu E. Ordinea obștească. Îndreptar profesional în știința polițienească. București, 1938. 511 p.
3. Bobocescu V. Momente din istoria Ministerului de Interne. Vol. I. 1921-1944. (Colecția Pro Memoria). Editura Ministerului de Interne. 384 p.
4. Brestoiu H. Acțiuni secrete în România. București: Editura Științifică, 1973. 277 p.
5. Brestoiu H. Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc. Iași: Junimea, 1986. 329 p.
6. Brestoiu H. O istorie mai puțin obișnuită. În culisele frontului secret din România. București: Editura Politică, 1987. 366 p.
7. Brestoiu H., Bobocescu V. Aspecte ale activității de informații și contrainformații puse în slujba luptei seculare a poporului român pentru apărarea libertății, formarea statului național și cucerirea independenței de stat depline. București, 1977. 208 p.
8. Brestoiu H., Bobocescu V. Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878-1918. București, 1979. 287 p.
9. Buzatu Gh. Din istoria secretă a celui de-al doilea Război Mondial. Vol. II. București: Editura enciclopedică, 1995. 478 p.
10. Buzatu Gh. Războiul marilor spioni (Operațiunea „Enigma-2”). Iași: Junimea, 1985. 252 p.
11. Buzatu Gh. Războiul secret. Iași: Junimea, 1973. 276 p.
12. Buzatu Gh. Românii în Arhivele Kremlinului. București: Univers enciclopedic, 1996. 393 p.
13. Carp M. Cartea neagră. Fapte și documente. Suferințele evreilor din România în timpul dictaturii fasciste. 1940-1944. București: Diogene, 1996. Vol. 1. 290 p., vol. 2. 198 p., vol. 3. 526 p.
14. Cojocarul Gh. Operațiunea „SUD”. Chișinău. Culegere de documente. Chișinău: Bons Offices, 2010. 484 p.
15. Cristescu E. Din memoriile lui Eugen Cristescu. În: Buzatu Gh. Din istoria secretă a celui de-al doilea Război Mondial. Vol. II. București: Editura enciclopedică, 1995, p. 128-138.
16. Cristescu E. Organizarea și activitatea Serviciului Special de Informații. În: Troncotă Cr. Eugen Cristescu. Asul serviciilor secrete românești. Memorii (1916-1944), mărturii, documente. București: R.A.I. București, Roza Vânturilor, p. 131-223.
17. Culitza Th. N. Poliția de informațiuni și Contra-Informațiuni. Memoriile unui Ofițer de Poliție din războiul pentru Întregirea Neamului 1916-1918. București: Atheneu, 1938. 67 p.
18. Depoziția martorului lt.-col. Traian Borcescu, fost șef al serviciului secretariatului S.S.I., audiat în ziua de 12 noiembrie 1945, de către acuzatorul public Dumitru Săracu. În: Carp M. Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România. 1940-1944. Vol. 2. București: Diogene, 1996, p. 48-54.
19. Extras din depoziția lui Radu Galeriu, funcționar la secția „G” (Germania) din S.S.I., de sub conducerea lt.-col. Ionescu Micandru, audiat la 23 februarie 1946 de către

acuzatorul public Dumitru Săracu. În: Carp M. Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România. 1940-1944. Vol. 2. București: Diogene, 1996, p. 60-61.

20. Extrase din declarația martorului Constantin Mihalcea, membru în secția de contra-informații S.S.I., dată la 25 februarie 1946 și din depoziția sa din 8 iulie 1947 înaintea judeului instructor special g-ral C. A. Av. Ionescu Emanoil. În: Carp M. Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România. 1940-1944. Vol. 2. București: Diogene, 1996, p. 58-59.

21. Hnat Porohivski asul ucrainean al S.S.I. Volum editat de Vadim Guzun. Prefață de Olga Porohivska. Cluj Napoca: Argonaut, 2013. 458 p.

22. Husărescu Z. I. Mișcarea subversivă în Basarabia. Chișinău: Atelierele Imprimeriei Statului, 1925. 179 p.

23. Husărescu Z. I. Mișcarea subversivă în Basarabia. În: Suferințele Basarabiei și răpirile rusești. Antologie. București: Semne, 1996, p. 233-350.

24. Lissievici I. Amintirile unui fost lucrător în Serviciul de Informații al statului. În: Troncotă Cr. Glorie și tragedii. Momente din istoria Serviciilor de informații și contrainformații române pe Frontul de Est (1941-1944). Momente din istoria serviciilor de informații și contrainformații române pe Frontul de Est (1941-1944). București: Nemira, 2003, p. 129-195.

25. Lotul Antonescu în ancheta SMERȘ, Moscova, 1944-1946. Documente din arhiva F.S.B. Coordonator: Radu Ioanid. Iași: POLIROM, 2006. 467 p.

26. Maimuca C. Tehnica și tactica comunistă. Chișinău: Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Chișinău, 1936. 327 p.

27. Moraru P. Armata lui Stalin văzută de români. București: Editura Militară, 2006. 326 p.

28. Moraru P. Basarabia, basarabeni și serviciile secrete (1918-2005). Dicționar alfabetic. Chișinău: ELENA-V.I. S.R.L., 2005. 194 p.

29. Moraru P. Bucovina sub regimul Antonescu (1941-1944). Vol. II – Politică. Învățământ. Cultură. Chișinău: Prut International, 2007. 228 p.

30. Moraru P. Din istoria activității organelor polițienești în Basarabia în perioada anilor 1941-1944. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe socio-umanistice. Chișinău, 2005, p. 527-544.

31. Moraru P. Informații militare pe frontul de est. București: Editura Militară, 2005. 333 p.

32. Moraru P. La hotarul românesc al Europei. Din istoria Siguranței Generale în Basarabia (1918-1940). București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, 2008. 526 p.

33. Moraru P. Organizarea Serviciilor Pretorale ale Armatei române pe Frontul din Răsărit (1941-1944). În: revista Cohorta. Revistă de Istorie Militară. Ministerul Apărării al Republicii Moldova, Centrul de Cultură și Istorie Militară. Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, nr. 1, 2014, p. 94-107.

34. Moraru P. Rețeaua informativă și contrainformativă a Serviciului Special de Informații în Transnistria (1941-1942). În: România în focul războiului. Volum de studii dedicat împlinirii a 70 de ani de la intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial (1941-2011). Muzeul Marinei Române din Constanța, coordonator: căpitan-comandor conf. univ. dr. Olimpiu Manuel Glodarenco. Constanța: Editura Muzeului Marinei Române, 2011, p. 227-249.

35. Moraru P. România și bătălia informațiilor între Prut și Bug (1940-1944). București: Editura Militară, 2011. 326 p.
36. Moraru P. Serviciile secrete și Basarabia (1918-1991). Dicționar. București: Editura Militară, 2008. 319 p.
37. Moraru P. Urmașii lui Felix Dzerjinski: organele securității statului din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (1940-1991). București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, 2008. 288 p.
38. Ochea L. Comunitatea de informații a României. Tradiție și modernitate. București: PACO, 2005. 243 p.
39. Ochea L. Serviciul Special de Informații al României pe frontul de vest (1940-1944). Tipart. 595 p.
40. Pasat V. Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul R.S.S. Moldovenești. 1940-1950. Moscova: Rosspen, 2006. 453 p.
41. Pasat V. R.S.S. Moldovenească în epoca stalinistă (1940-1953). Chișinău: Cartier, 2011. 650 p.
42. Pintilie Fl. Serviciul Special de Informații din România (1939-1947). 2 vol. București: Editura Academiei Naționale de Informații, 2003, vol. 1. 441 p.
43. Pirogan V., Șerbacov V. Calvarul. Pe valurile vieții. Chișinău, 2005. 124 p.
44. Postică E. Rezistența antisovietică în Basarabia. 1944-1950. Chișinău: Știința 1997. 240 p.
45. Procesul Mareșalului Antonescu. Documente. 3 vol. Coordonator: Marcel-Dumitru Ciucă. București: Saeculum I.O., Europa Nova, 1997-1998. Vol. 1. 414 p., vol. 2. 480 p., vol. 3. 613 p.
46. Procesul mării trădări naționale. București, 1946. 315 p.
47. Proces-verbal al audierii martorului Eugen Cristescu, fost șef al Serviciului Special de Informații, S.S.I. În: Carp M. Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România. 1940-1944. Vol. 2. București: Diogene, 1996, p. 42-47.
48. Rotari L. Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924. București: Editura enciclopedică, 2004. 299 p.
49. Stancov D. Acțiunea subversivă sovietică. Vol. I – Propaganda. Alarmismul. Defetismul. Constatări și învățăminte. București, 1941. 111 p.
50. Sudoplatov P., Sudoplatov A., Scheckter J. L., Scheckter L. P. Misiuni speciale. Arhitectura terorii. București: Elit Comentator, Eleusis. 444 p.
51. Șevcenco R. Viața politică în R.S.S. Moldovenească (1944-1961). Chișinău: Pontos, 2007. 186 p.
52. Ștefănescu P. Agenți secreți și misiuni confidentiale. București: Editura Militară, 1978. 120 p.
53. Ștefănescu P. Duelul nevăzut. București: Editura Militară, 1988. 144 p.
54. Ștefănescu P. Enigme ale războiului secret. București: Editura Militară, 1983. 192 p.
55. Ștefănescu P. Ultima misiune. București: Editura Militară, 1986. 224 p.
56. Tănase S. Clienții lu' tanti Varvara. Istории clandestine. București: Humanitas, 2005. 513 p.

57. Tomozei T. Activitatea organelor afacerilor interne din R.S.S. Moldovenească în organizarea deportărilor. Operația „Sud” (6-9 iulie 1949). În: Analele științifice. Ediția I. Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”. Chișinău, 2000, p. 203-214.
58. Tomozei T. Dezertarea basarabenilor din Armata Roșie și părăsirea de către ei a întreprinderilor industriale ale U.R.S.S. în anii 1944-1948: crimă sau rezistență antisovietică. În: Studii criminologice și juridice privind criminalitatea. Anuar științific, ediția a 2-a. Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, Centrul de cercetări științifice, Asociația tinerilor juriști cercetători. Chișinău, 2001, p. 171-177.
59. Tomozei T. Organele abilitate cu aplicarea legii sub controlul autorității civile: istorie și actualitate. În: Studii criminologice și juridice privind criminalitatea. Anuar științific, ediția a 2-a. Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, Centrul de cercetări științifice, Asociația tinerilor juriști cercetători. Chișinău, 2001, p. 178-186.
60. Tomozei T. Sistemul organelor afacerilor interne în R.S.S. Moldovenească în primii ani de după război. În: Analele științifice. Ediția I. Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”. Chișinău, 2000, p. 191-201.
61. Troncotă Cr. Eugen Cristescu. Asul serviciilor secrete românești. Memorii (1916-1944), mărturii, documente. București: R.A.I. București, Roza Vânturilor. 479 p.
62. Troncotă Cr. Glorie și tragedii. Momente din istoria Serviciilor de informații și contrainformații române pe Frontul de Est (1941-1944). Momente din istoria serviciilor de informații și contrainformații române pe Frontul de Est (1941-1944). București: Nemira, 2003. 202 p.
63. Troncotă Cr. Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu. București: Ion Cristoiu, 1999. 503 p.
64. Troncotă Cr. Mihail Moruzov și frontul secret. București: Elion, 2004. 320 p.
65. Troncotă Cr. Mihail Moruzov și Serviciul Secret de informații al Armatei Române. Studii și documente. București: Editura Institutului Național de Informații, 1996. 624 p.
66. Troncotă Cr. Omul de taină a Mareșalului. București: Elion, 2005. 446 p.
67. Troncotă Cr., Spânu A. Documente S.S.I. privind spațiul sovietic. 22 august 1939-23 august 1944. București, 2004. 379 p.
68. Țurcanu I. Moldova antisovietică. Aspecte din lupta basarabenilor împotriva ocupației sovietice 1944-1953. Chișinău: Prut International, 2000. 331 p.
69. Верховский Я., Тырмос В. Сталин. Тайный „Сценарий” начала войны. Москва: ОЛМА-Пресс, 2005. 376 с.
http://militera.lib.ru/research/verhovsky_tyrmos/index.html (vizitat 20.10.2013)
70. Ерещенко М. Д. Королевская диктатура в Румынии 1938-1940 гг. Москва: Наука, 1979. 171 с.
71. Колпакиди А. Ликвидаторы К.Г.Б. Спецоперации советских спецслужб. 1941-2004. Москва: ЯУЗА, ЭКСМО, 2004. 576 с.
72. Копанский Я.М. Интернациональная солидарность с борьбой трудящихся Бессарабии за воссоединение с Советской Родиной (1918-1940). Кишинёв: Штиинца, 1975, 337 с.
73. Лазарев А. М. Год 1940 – продолжение социалистической революции в Бессарабии. Кишинёв: Картя Молдовеняскэ, 320 с.
74. Лебедев Н. И. Крах фашизма в Румынии. Москва: Наука, 1976. 632 с.

75. Лебедев Н. И. Румыния в годы второй мировой войны. Москва: ИМО, 1961. 319 с.
76. Левит И. Э. Крах политики агрессии диктатуры Антонеску. 19.II.1941 – 23.VIII.1944. Кишинёв: Штиинца, 1983. 375 с.
77. Левит И. Э. Участие фашистской Румынии в агрессии против СССР. Истоки, планы, реализация. 1.IX.1939 – 19.XI.1942. Кишинёв: Штиинца, 1981. 319 с.
78. Лунгу В. Н. Политика террора и грабежа в Бессарабии. Кишинёв: Штиинца, 1979, 216 с.
79. Мельник С. К. Борьба за власть Советов в Придунайском крае и воссоединение с Украинской ССР (1917-1940). Киев – Одесса: Вища Школа, 1978, 146 с.
80. Пасат В. Суровая правда истории. Депортации с территории Молдавской ССР 40-50 гг., Кишинэу: Моментул, 1998. 416 с.
81. Пасат В. Трудные страницы истории Молдовы. 1940-1950-е гг. Москва: Терра-Терра, 1994. 800 с.
82. Царанов Вл. И. Операция „Юг”. (О судьбе зажиточного крестьянства Молдавии). Кишинёв, 1998. 104 с.
83. Шевченко Р. История молдавской прокуратуры-1. <http://baza.md/index.php?newsid=46> (vizitat 10.03.2008).
84. Шевченко Р. История секретной службы: трагикомедия в 14 действиях. http://www.baza.md/engine/print.php?newsid=138&news_page=1 (vizitat 10.03.2008).
85. Шевченко Р., Замура Е. МВД РМ: Новейшая история-1. <http://baza.md/index.php?newsid=43> (vizitat 10.03.2008).

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE LA TEMA TEZEI

I. Documente

1. Moraru P. Momente din activitatea serviciilor secrete ale armatei române pe frontul din răsărit. Istorie în documente. 1941-1944. București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, 2009. 534 p.

II. Dicționare și enciclopedii

2. Moraru P. Basarabia, basarabeni și serviciile secrete (1918-2005). Dicționar alfabetic. Chișinău: ELENA-V.I. S.R.L., 2005. 194 p.

3. Moraru P. Serviciile secrete și Basarabia (1918-1991). Dicționar. București: Editura Militară, 2008. 319 p.

III. Monografii

4. Moraru P. Armata lui Stalin văzută de români. București: Editura Militară, 2006. 326 p.

5. Moraru P. Bucovina sub regimul Antonescu (1941-1944). Vol. I – Administrație. Economie. Societate. Chișinău: Prut International, 2004. 286 p.

6. Moraru P. Bucovina sub regimul Antonescu (1941-1944). Vol. II – Politică. Învățământ. Cultură. Chișinău: Prut International, 2007. 228 p.

7. Moraru P. Informații militare pe frontul de est. București: Editura Militară, 2005. 333 p.

8. Moraru P. La hotarul românesc al Europei. Din istoria Siguranței Generale în Basarabia (1918-1940). București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, 2008. 526 p.

9. Moraru P. România și bătălia informațiilor între Prut și Bug (1940-1944). București: Editura Militară, 2011. 326 p.

10. Moraru P. Urmașii lui Felix Dzerjinski: organele securității statului din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (1940-1991). București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, 2008. 288 p.

I. Articole

11. Moraru P. Reinstalarea organelor de securitate sovietice în Basarabia (1944). Primele măsuri. În: Studia Securitatis. Revistă de studii de securitate și politice. Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, anul V, nr. 3/2011, p. 5-15.

12. Moraru P. Activitatea contrainformativă a serviciilor secrete ale Armatei române în Bucovina, Basarabia și Transnistria în anul 1941. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe socio-umanistice. Chișinău, 2006, p. 204-209.

13. Moraru P. Activități informative și contrainformative românești în Basarabia de după Marea Unire. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al R.M. Științe socioumanistice. Ediția a VII-a. Chișinău, 2006, p. 193-198.

14. Moraru P. Cadre importante din armata subversiunii bolșevice în Basarabia. În: Transilvania, 2008, nr. 3-4, p. 130-144.

15. Moraru P. De l'activité du Service Spécial de Renseignements de Bessarabie (1941-1944). În: Danubius XXX. Supliment 2012. Aux confins des civilisations. La Bessarabie dans le contexte géopolitique, économique, culturel et religieux. Éditeurs: Dragoș-Cristian Căldăraru, Raluca Sarău, George Enache. Galați: Editura Muzeului de Istorie Galați. 2012, p. 323-350.

16. Moraru P. Din activitatea Serviciului Special de Informații din Basarabia (1941-1944). În: La frontierele civilizațiilor. Basarabia în context geopolitic, economic, cultural și religios. Materialele Conferinței internaționale „La frontierele civilizațiilor. Identitate și alteritate în conștiința locuitorilor Basarabiei (1812-prezent)”, Galați, 21-23 octombrie 2010, organizată de Departamentul pentru Românii de Pretutindeni. Editori: George Enache, Arthur Tuluș, Cristian Căldăraru, Eugen Drăgoi. Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, Universitatea „Dunărea de Jos” Galați, Asociația profesorilor de istorie de la Dunărea de Jos. Galați: Partner, Galați University Press, 2011, p. 349-380.

17. Moraru P. Din activitatea Siguranței Generale a Statului în Basarabia interbelică. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al R.M. Științe socioumanistice. Ediția a VII-a. Chișinău, 2006, p. 175-180.

18. Moraru P. Din istoria activității organelor polițienești în Basarabia în perioada anilor 1941-1944. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe socio-umanistice. Chișinău, 2005, p. 527-544.

19. Moraru P. Din istoria serviciilor de informații și contrainformații ale României în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe socio-umanistice. Chișinău, 2006, p. 144-149.

20. Moraru P. Dionisie Bădărău – un erou necunoscut al frontului invizibil românesc. În: Transilvania, 2008, nr. 12, p. 23-34.

21. Moraru P. Documente românești despre atrocitățile bolșevice din stânga Prutului, 1940-1941. În: Arhivele Totalitarismului, anul XIV, 3-4/2006, nr. 52-53, p. 39-47.

22. Moraru P. Dumitru Bogos (1889-1946): momente inedite ale biografiei. În: Revista de istorie a Moldovei, ianuarie 2007, nr. 1 (69), p. 79-94.

23. Moraru P. Evreii și bolșevismul în Basarabia interbelică (1917-1940). În: Transilvania, 2008, nr. 3-4, p. 105-129.

24. Moraru P. File din memoria unui ofițer de informații român din timpul Primului Război Mondial. În: Transilvania, 2009, nr., p. 65-74.

25. Moraru P. Ieșirea României din războiul împotriva U.R.S.S. și acțiunile SMERȘ pentru anihilarea agenturii serviciilor speciale românești. În: Revista de istorie a Moldovei, ianuarie-iunie 2011, nr. 1-2 (85-86), p. 68-85.

26. Moraru P. Informații și contrainformații românești pe frontul din Răsărit (1940-1944). În: Românii între ruși și sovietici. Europa XXI. Academia Română, Filiala Iași. Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, vol. XIII-XIV/2004-2005, p. 215-295.

27. Moraru P. Momente din activitatea organelor informative militare românești în preajma declanșării războiului antisovietic (1940-1941). În: Filosofia, științele socio-umane și învățământul polițienesc. Materialele Conferinței științifice interuniversitare dedicată aniversării a XV-a de la fondarea Academiei „Ștefan cel Mare” (13 mai 2005). Coordonator: Simion Roșca. Chișinău, 2006, p. 197-203.

28. Moraru P. Momente inedite din activitatea lui Nicolae Ștefănescu în Siguranța Statului. În: *Studia Securitatis. Revistă de studii de securitate și politice*. Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene, anul II, nr. 3/2008, p. 66-77.

29. Moraru P. Monitorizarea polițienească a activității naționaliștilor ucraineni în Basarabia (1941-1944). În: *Anuarul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei*, 2012, nr. 2, p. 273-281.

30. Moraru P. Organizarea activității Serviciului Special de Informații pe hotarul româno-sovietic, după anexarea Basarabiei și a nordului Bucovinei (1940/1941). În: *In honorem Anatol Țăranu. Studii de istorie contemporană a românilor*”. Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2011, p. 108-122.

31. Moraru P. Organizarea Serviciilor Pretorale ale Armatei române pe Frontul din Răsărit (1941-1944). În: revista *Cohorta. Revistă de Istorie Militară*. Ministerul Apărării al Republicii Moldova, Centrul de Cultură și Istorie Militară. Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, nr. 1, 2014, p. 94-107.

32. Moraru P. Organizarea structurilor de securitate sovietice în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Înființarea Direcției Generale de contrainformații SMERȘ. În: „*In honorem Ion Șișcanu. Studii de istorie a românilor*”, Cahul, p. 285-308.

33. Moraru P. Poliția și acțiunile legionare din Basarabia sub regimul Antonescu. În: *Studia in Honorem Magistri Ion Calafeteanu LXX. Istorie și istoriografie contemporană*. Editor coordonator: dr. Florin C. Stan, Muzeul Marinei Române. Constanța: Editura Muzeului Marinei Române, 2010, p. 254-281.

34. Moraru P. Rețeaua informativă și contrainformativă a Serviciului Special de Informații în Transnistria (1941-1942). În: *România în focul războiului. Volum de studii dedicat împlinirii a 70 de ani de la intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial (1941-2011)*. Muzeul Marinei Române din Constanța, coordonator: căpitan-comandor conf. univ. dr. Olimpiu Manuel Glodarenco. Constanța: Editura Muzeului Marinei Române, 2011, p. 227-249.

35. Moraru P. Structurile Serviciului Special de Informații în Basarabia, în timpul campaniei antisovietice (1941-1944). În: *Studia Securitatis. Revistă de studii de securitate și politice*. Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, anul V, nr. 1/2011, p. 14-25.

36. Moraru P. Ștefan Berechet – un reputat intelectual și patriot. În: *Probleme actuale ale cercetărilor enciclopedice. Materialele Simpozionului Internațional, 11-12 noiembrie 2010*. Institutul de Studii Enciclopedice al Academiei de Științe a Moldovei. Chișinău, 2010, p. 171-177.

ADNOTARE

Moraru Pavel, „Serviciile de informații și siguranță românești din Basarabia în perioada anilor 1918-1944”, teză de doctor habilitat în istorie, Chișinău, 2016.

Structura tezei: lista abrevierilor, introducere, cinci capitole, a câte 2-4 subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 498 titluri, 234 pagini de bază, cronologie, 22 de documente, 10 figuri și declarația privind asumarea răspunderii, și CV-ul autorului.

Rezultatele obținute au fost publicate în 42 de lucrări, dintre care 6 monografii, 2 dicționare, 1 culegere de documente, 33 de articole.

Cuvinte-cheie: serviciu de informații, serviciu de contrainformații, agentură, informatori, Siguranța Generală a Statului, Serviciul Secret de Informații al Armatei Române, Serviciul Special de Informații, Basarabia, România.

Domeniul de studiu: specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade).

Scopul și obiectivele tezei constituie: prezentarea și analiza organizării și activității serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944; analiza istoriografiei temei; identificarea factorilor interni și externi de instabilitate pentru Basarabia, în perioada studiată; aprecierea rolului informațiilor furnizate de serviciile speciale românești în adoptarea deciziilor de către administrația Basarabiei și conducerea României; demascarea falsurilor istoriografiei sovietice.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în demersul științific, prin valorificarea documentelor inedite de arhivă, pentru restabilirea tabloului istoric, referitor la activitatea organelor de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944 și cunoașterea întregului proces istoric de dezvoltare a societății basarabene.

Rezultatele principale noi pentru știință și practică obținute în urma cercetărilor efectuate au determinat crearea unei noi direcții în știința istorică din Republica Moldova și anume, organizarea și activitatea serviciilor de informații din Basarabia, R.A.S.S.M. și R.S.S.M., având ca bază rezultatele cercetărilor privind serviciile de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944.

Semnificația teoretică a lucrării constă în studierea complexă a surselor publicate și a izvoarelor arhivistice, în vederea reconstituirii activității serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în anii 1918-1944 și a identificării rezultatelor pe care le-au obținut.

Valoarea aplicativă a tezei. Rezultatele cercetării pot fi valorificate la elaborarea lucrărilor privind istoria serviciilor secrete și istoria Republicii Moldova, la scrierea tezelor de licență și doctorat, la elaborarea cursurilor pentru pregătirea și perfecționarea cadrelor din sistemul național de securitate.

Implementarea rezultatelor științifice. Teza reprezintă o cercetare complexă, cu rezultate teoretice care completează cunoștințele istorice existente și care pune bazele unei noi direcții de cercetare istorică.

АННОТАЦИЯ

Морару Павел, «Румынские службы информации и безопасности Бессарабии в периоде 1918-1944 годах», диссертация на соискание ученой степени доктора хабилитат исторических наук, Кишинёв, 2016.

Структура диссертации: список сокращений, введение, пять глав по 2-4 подраздела, общие выводы и рекомендации, библиографический список из 498 источников, 234 страниц основного текста, хронология, 22 документа, 10 схем, декларация об ответственности и CV автора.

Публикации по теме диссертации: результаты исследования были опубликованы в 42 работах, из них 6 монографий, 2 энциклопедических словаря, 1 сборник документов, 33 статьи.

Ключевые слова: служба разведки, служба контрразведки, агентура, осведомитель, Генеральная Сигуранца Государства, Секретная Служба Информаций Румынской Армии, Специальная Служба Информаций, Бессарабия, Румыния.

Область научного исследования: 611.02 – История румын (по периодам).

Цель и задачи исследования: изложение и анализ организации и деятельности румынских спецслужб Бессарабии в 1918-1944 гг.; историографический анализ темы; выявление внутренних и внешних факторов нестабильности Бессарабии в исследованном периоде; оценка роли информации добытыми румынскими спецслужбами в принятии решений Бессарабской администрацией и руководством Румынии; разоблачение фальсификаций советской историографии.

Научная новизна и оригинальность работы состоит в восстановлении, на основе архивных документах, исторической картины, о деятельности румынских спецслужб Бессарабии в 1918-1944 годах, и тем самым способствовать познанию всего исторического процесса развития бессарабского общества.

Принципиально новые результаты, которые были получены, способствовали созданию в исторической науки Республики Молдова нового направления в области исследования, а именно, организация и деятельность служб информации и безопасности Бессарабии, МАССР и МССР, имея в основу результаты исследования служб информации и безопасности Бессарабии на протяжении 1918-1944 годах.

Теоретическая значимость работы состоит в комплексном исследовании опубликованных и архивных материалов, для выявления деятельности румынских служб информации и безопасности в Бессарабии в 1918-1944 годах и результатов их работы.

Прикладное значение работы. Результаты исследования, могут быть использованы в написании книг по истории спецслужб и истории Республики Молдова, дипломных и докторских работ, составлению учебных курсов по подготовки и переподготовки сотрудников системы органов национальной безопасности.

Внедрение научных результатов. Диссертация представляет собой комплексное исследование, с теоретическими результатами, которые дополняют существующие исторические знания, и ставит основу новому направлению исторического направления.

ANNOTATION

Moraru Pavel, “The Intelligence and Security Services in Bessarabia during the 1918-1944 years”, thesis for the Degree of Doctor Habilitat of History, Chisinau, 2016.

Thesis structure: abbreviation list, introduction, five chapters with 2-4 subchapters, general conclusions and recommendations, bibliography consisting 498 titles, 234 pages of main text, chronology, 22 documents, 10 schemes, author’s declaration of authenticity and CV.

Publications related to the topic of the thesis: the attained results have been published in 42 scientific works, 6 of them are monographs, 2 dictionaries, 1 document collection and 33 articles.

Keywords: Intelligence Service, counter information, agency, informers, General State Intelligence Service, Romanian Army Intelligence Service, Special Intelligence Service, Bessarabia, Romania.

Study domain: specialization 611.02 – Romanian History (periods).

The purpose and objectives of the study: the presentation and analysis of the Romanian Intelligence and Information Services’ activity and structure from Bessarabia during the 1918-1944 years; theme’s historiography analysis; the identification of the internal and external elements of the Bessarabian instability in the studied period; the estimate of the importance of the delivered information by the Romanian Special Services in taking decisions by Bessarabian administration and Romanian leadership; the exposing of the false Soviet historiography.

Scientific novelty and originality of the work resides in the fact that this paper represents, using unpublished archive documents, an attempt to cover the absence referring to the historiography about the activity of the Romanian Intelligence and Security organs from Bessarabia during the 1918-1944 years and offer an opportunity to investigate the entire historical process of the Bessarabian society’s development.

The fundamentally new results of research have contributed to create a new direction in history science from Republic of Moldova and namely the organisation and activity of the Intelligence Service from Bessarabia, R.A.S.S.M. și R.S.S.M, having as support the results of the research regarding the Romanian Intelligence and Security organs from Bessarabia during 1918-1944.

The theoretical significance of the work resides in a complex study of the subject using the published and archive sources in order to identify the activity and the results obtained by the Romanian Intelligence and Security Service from Bessarabia (1918-1944).

Practical value of the work. The result of the research makes the historical past to be better known and understood, especially the evolution of all the domains from Bessarabia in the inter-war period and during the World War II.

The implementation of the scientific results. The thesis represents a comprehensive research that completes the historical knowledge in this domain and represents the beginning of a new historical research direction.

MORARU PAVEL

**ORGANIZAREA ȘI ACTIVITATEA SERVICIILOR DE
INFORMAȚII ȘI SIGURANȚĂ ROMÂNEȘTI DIN BASARABIA
ÎN PERIOADA ANILOR 1918-1944**

611.02 – Istoria românilor (pe perioade)

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în istorie

Aprobat spre tipar: 02.11.2016
Hârtie ofset. Tipar digital.
Coli de tipar: 3

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 50 ex.
Comanda nr. 101

Poligrafia "Artpoligraf" S.R.L,
mun. Chișinău, MD-2005, str. B. Bodoni 59/1
tel/fax: +373 22 22 11 90
mobil: +373 784 85 272
e-mail: officeartpoligraf@gmail.com
www.copycenter.md